

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: 6202 - Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Pojišťovnictví

**Přístupy ke krytí škod při pracovních úrazech a situace
v podmínkách ČR**

**The possibilities of coverage of damages from work injuries and
situation in conditions of the Czech Republic**

DP – PO – KPO – 2005 01

ŽANETA BARANOVÁ

Vedoucí práce: Doc. Ing. Eva Ducháčková, CSc. , Katedra pojišťovnictví

Konzultant : Ing. Radim Dohnal

Počet stran: 79
Datum odevzdání 21.5.2005

Počet příloh: 2

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 20.5.2005

Podpis:

Touto cestou bych ráda poděkovala Doc. Ing. Evě Ducháčkové, CSc. za vedení diplomové práce, dále pak Ing. Radimovi Dohnalovi, mému konzultantovi, za čas a ochotu při konzultacích na jednotlivých kapitolách diplomové práce, Ing. Marii Vomlelové z Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění za poskytnutí cenných materiálů o výsledcích provozu zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatelů.

Resumé:

Tématem této diplomové práce je analyzovat současnou situaci v zákonném pojištění odpovědnosti zaměstnavatele při pracovních úrazech a nemocech z povolání.

Práce začíná pojednáním o úloze pojištění odpovědnosti zaměstnavatele v pracovněprávních vztazích a popisuje historický vývoj tohoto pojištění v českých zemích.

Navazující kapitola seznamuje s charakteristikou pojmu odpovědnosti a pojištěním odpovědnosti zaměstnavatele za škody při pracovním úraze nebo nemoci z povolání. Dále jsou charakterizovány varianty krytí škod při pracovních úrazech v zahraničí.

Stěžejní část této práce se věnuje zákonnému pojištění odpovědnosti v České republice, jeho ekonomické analýze, problémům a perspektivě systému.

V závěru práce je stručně nastíněna otázka transformace současného systému v České republice.

Summary:

The topic of this diploma thesis is an analyzing of the current situation in a liability insurance of employer at work injuries and vocational diseases.

The first part of my thesis is about the liability insurance of employer labor-law relations and its historical development of this insurance in countries of Bohemia.

The next part is connected with characteristics of the term responsibility and liability insurance of employer for work injury or vocational disease. In the next part I write about possibilities of coverage of damages of work injuries in foreign countries.

The pivotal part of my thesis is connected with a mandatory liability insurance in the Czech Republic and its economic analysis and problems of foreseeable future of the system.

In the last part of my thesis I made a brief outline of transformation of nowadays system in the Czech Republic.

Klíčová slova

Bezpečnost práce	job security
Náhrada škody	indemnification
Náklady	costs
Nemoc z povolání	vocational disease
Pojistná smlouva	insurance contract
Pojistné	premium
Pojišťovna	insurance office
Pracovní neschopnost	disablement
Pracovní úraz	work injury
Prevence	precaution
Odpovědnost	responsibility/liability
Úrazové pojištění zaměstnanců	workmen`s compensation insurance
Pojištění odpovědnosti	liability insurance
Zaměstnanec	employee
Zaměstnavatel	employer

OBSAH:

1. Úvod	13
2. Úloha a historie sociálního úrazového pojištění v ČR.....	15
2.1 Úloha sociálního úrazového pojištění	15
2.1.1 Risk management	15
2.2 Historie vývoje systému úrazového pojištění v ČR	17
2.2.1 Stav úrazového pojištění do roku 1948	17
2.2.2 Stav úrazového pojištění od roku 1948 do roku 1965	20
2.2.3 Zákoník práce a období po jeho vzniku v úrazovém pojištění (od 1965 do 1990)	21
2.2.4 Stav úrazového pojištění od roku 1990 do roku 1993	21
2.2.5 Současný stav v úrazovém pojištění	23
3. Pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu v pracovněprávních vztazích	26
3.1 Pojištění odpovědnosti za škodu.....	26
3.1.1 Základní charakteristika	26
3.2 Odpovědnost za škody v pracovněprávních vztazích.....	28
3.2.1 Obecná charakteristika	28
3.2.2 Prevence podle zákoníku práce	29
3.3 Odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci.....	30
3.3.1 Obecná odpovědnost zaměstnavatele za škodu	31
3.3.2 Odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání	31
3.3.3 Zproštění odpovědnosti	34
3.3.4 Rozsah a způsob náhrady škody	35
4. Varianty uplatňování krytí škod při pracovních úrazech.....	44
4.1 Modely uplatňování krytí škod	44
4.1.1 Soukromé systémy a jejich charakteristika	44
4.1.2 Veřejné systémy a jejich charakteristika	44
4.1.3 Smíšený systém a jeho charakteristika	45
4.1.4 Cesta do nebo z práce	45
4.1.5 Rozbor veřejných a soukromých systémů	46
4.2 Pojištění pracovních úrazů v Belgii	48
4.2.1 Základní charakteristika a stručný historický vývoj.....	48
4.2.2 Současná podoba pojištění pracovních úrazů	49
4.3 Pojištění pracovních úrazů v Německu	51
4.3.1 Základní charakteristika a stručný historický vývoj	51

4.3.2	Funkce zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za úrazy a nemoci z povolání.....	53
5.	Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání v ČR.....	58
5.1	Základní charakteristika	58
5.1.1	Povinnosti zaměstnavatele vůči pojišťovně	59
5.1.2	Výpočet a splatnost pojistného.....	60
5.1.3	Nároky pojišťovny vůči zaměstnavateli	60
5.1.4	Evidenční povinnost zaměstnavatele.....	61
5.1.5	Lhůty ve vztazích zaměstnavatel – pojišťovna.....	62
5.1.6	Zdaňování náhrad vyplacených ze zákonného pojištění	62
5.2	Ekonomická analýza současného systému zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání.....	63
6.	Problémy a perspektiva současného systému úrazového pojištění v ČR	70
6.1	Problémy současného systému	70
6.2	Perspektiva současného systému.....	72
6.2.1	Hlavní princip zákona o úrazovém pojištění	72
6.2.2	Námítky proti novému zákonu	74
6.2.3	Příčiny neuspokojivé transformace současného systému	76
6.2.4	Další řešení transformace současného systému.....	76
7.	Závěr	78
	Seznam použité literatury	80
	Seznam grafů a obrázků	83
	Seznam příloh	84

Seznam použitých zkratk a symbolů:

aj.		a jiné
apod.		a podobně
a.s.		akciová společnost
atd.		a tak dále
BOZP		Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
č.		číslo
ČAP		Česká asociace pojišťoven
ČNR		Česká národní rada
ČP		Česká pojišťovna a.s.
ČR		Česká republika
ČSSZ		Česká správa sociálního zabezpečení
Kč		koruna česká
KOOP		Kooperativa, pojišťovna, a.s.
ks		kus
mil.		milion
MF		Ministerstvo financí
MPSV		Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZ		Ministerstvo zdravotnictví
např.		například
obr.		obrázek
odst.		Odstavec
písm.		písmeno
popř.		popřípadě
r.		rok
Sb.		sbírka zákonů
SR		Slovenská republika
tis.		tisíc
tj.		to je
tzv.		tak zvaně
vyhl.		vyhláška

ZP		zákoník práce
%		procento
§		paragraf

1. Úvod

V okolí podniku se nachází plno potencionálních rizik, která mohou ovlivnit či dokonce ohrozit chod podniku. Jedním z nich je riziko, že podnik způsobí jinému subjektu škodu, za kterou ponese odpovědnost a bude mít povinnost ji uhradit. Efektivním řešením, jak se s touto skutečností vyrovnat, nabízí podnikatelům pojistný trh. Na pojistném trhu lze nalézt celou řadu pojistných produktů, která se krytím těchto rizik zabývají.

Jedním z odpovědnostních rizik, která podnik ohrožují, je odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Toto téma jsem si vybrala proto, že v současné době se projednává nový návrh na transformaci dosavadního systému, na kterou se čeká přes deset let.

V úvodní části je pojednáno o úloze, historické podobě a vývojových etapách pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úraze nebo nemoci z povolání v českých zemích.

Navazující kapitola se detailně zabývá pojištěním odpovědnosti zaměstnavatele za škody v pracovněprávních vztazích. V kapitole jsou popsány otázky týkající se prevence vzniku škod, zproštění odpovědnosti nebo rozsah a způsoby náhrady škod.

V další kapitole jsou charakterizovány základní modely odškodňování pracovních úrazů nebo nemocí z povolání v ekonomicky vyspělých státech a podrobně jsou popsány systémy v Německu a Belgii.

Dále je pojednáno o systému zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu či nemoci z povolání v ČR, jeho charakteristika, povinnosti zaměstnavatele a vztah pojišťovny se zaměstnavatelem.

Stěžejní kapitolou této práce je kapitola, kde je ekonomická analýza systému v ČR a z ní vyvozeny a popsány problémy systému. Dále je popsán princip nově navrhovaného zákona

o úrazovém pojištění, jeho pozitiva a negativa, a jiná řešení transformace současného systému.

Cílem této práce bylo analyzovat stav zákonného pojištění a poukázat na jiné metody řešení odpovědnosti zaměstnavatele za škody v pracovněprávní oblasti.

2. Úloha a historie sociálního úrazového pojištění v ČR

2.1 Úloha sociálního úrazového pojištění

Vědeckotechnický pokrok v mnohém obohatil naše životy, rozšířil naše obzory, umožnil prosperitu a růst populace. Nové objevy a vynálezy však přinášejí nová rizika. Riziko znamená pravděpodobnost, že nám v důsledku negativní odchylky vznikne nebo nevznikne škoda, a to nejenom škoda ve smyslu absolutní ztráty, ale také relativní ztráta nebo ztracená příležitost.

Přirozenou snahou každého člověka i podnikatelského subjektu je předcházet negativnímu projevu rizika nebo jeho následkům tak, aby ho nepřekvapilo. To má za následek orientaci na snížení pravděpodobnosti výskytu rizika a na snížení rozsahu škod, které může způsobit. K zvládnutí rizika spojené s podnikáním nám slouží tzv. rizikový management (risk management).

2.1.1 *Risk management*

Risk management v sobě zahrnuje řadu činností, které vedou k minimalizaci ztrát v důsledku existence a možné realizace rizika, a které lze rozdělit do tří fází.

- a. **identifikace rizika** – odhalení rizik, která mohou ohrožovat ekonomickou stabilitu podniku,
- b. **ocenění a kvantifikace rizik** - zhodnocení do jaké míry jsou rizika pro podnik s ohledem na jejich rozsah a pravděpodobnost výskytu únosná,
- c. **kontrola a financování rizik** – přijímání rozhodnutí o předcházení škod a finanční eliminaci negativních důsledků rizik.

Nejzávažnější důsledky některých předem určených náhodných událostí se sociálním dopadem na obyvatelstvo (stáří, invalidita atd.) jsou zmírňovány státem, který organizuje, zabezpečuje, garantuje a mnohdy také spolufinancuje tzv. sociální zabezpečení.

Preference úrazů v sociálním zabezpečení vznikla již v první etapě celého moderního sociálního zabezpečení – šlo o období s dlouhou pracovní dobou dělníků, s četnými pracovními úrazy spojené s používanou technikou. Tato preference se také projevila v tom, že jako první odvětví dělnického sociálního pojištění vzniklo dělnické úrazové pojištění, které bylo komplexním zabezpečením následků pracovních úrazů. [9]

Sociální pojištění není jedinou metodou realizace sociálního zabezpečení v oblasti pracovních úrazů, další metodou může být tzv. **podnikové zaopatření**, které může být dále rozčleněno podle způsobu zabezpečení podniku pro případ vzniku pracovních úrazů na:

- podnikové zaopatření bez využití pojištění a
- podnikové zaopatření, které firmy mohou nebo dokonce musí finančně zajistit pojištěním. [9]

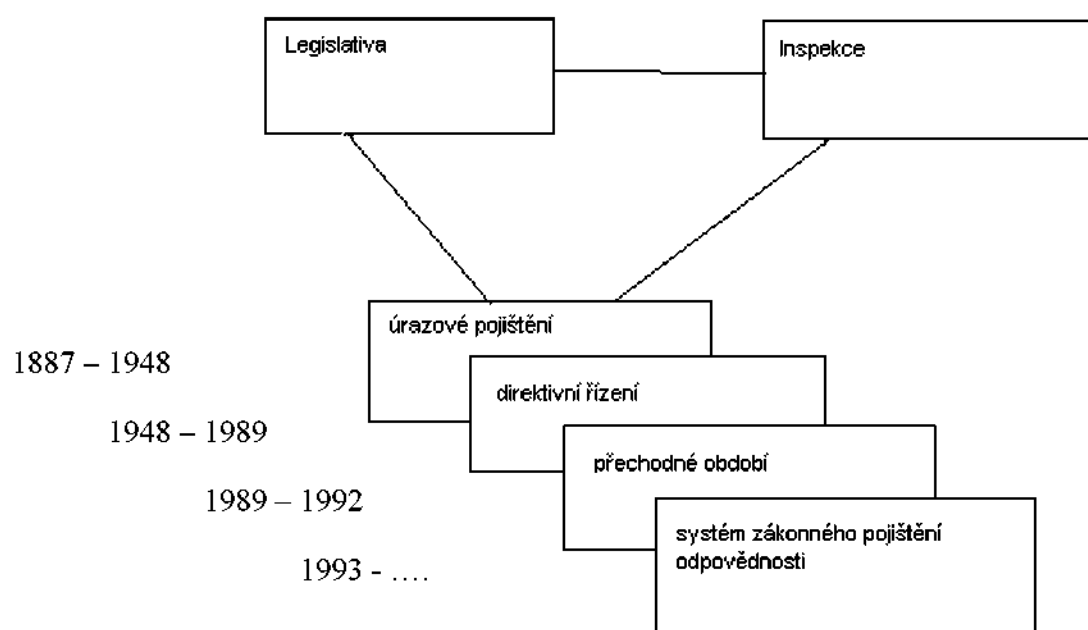
V ČR s účinností od 1. ledna 1993 funguje zákonné pojištění, jež stojí na pomezí klasického úrazového pojištění, které je upraveno v právních předpisech sociálního zabezpečení, a pracovněprávní odpovědnosti.

Jedním z důvodů jeho existence je, že náhrada škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání je často dlouhodobého, nebo dokonce trvalého charakteru, což by znamenalo velké finanční zatížení zaměstnavatelů, které by mohlo ohrozit ekonomickou situaci zejména malých a středních zaměstnavatelů.

Dalším důvodem zavedení zákonného pojištění bylo v souladu s mezinárodněprávními závazky ČR vyplývající z úmluv Mezinárodní organizace práce zajistit zaměstnancům nároky na odškodnění i v případě zániku zaměstnavatele bez právního nástupce nebo v případech insolventnosti zaměstnavatele poskytovat náhradu škody.

2.2 Historie vývoje systému úrazového pojištění v ČR

Obvyklý systém odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání je tvořen třemi prvky, které se vzájemně doplňují: legislativou, inspekci a úrazovým pojištěním. Vývoj tohoto systému v ČR v uplynulém více jak stoletém období znázorňuje následující schéma:

Obr. 1 - Vývojové etapy systému odškodňování v českých zemích

2.2.1 Stav úrazového pojištění do roku 1948

Úrazové pojištění má na našem území dlouhou tradici. V českých zemích úrazové pojištění fungovalo šedesát let, tj. od doby, kdy byl v bývalém Rakousku vydán zákon č.1 říšského zákoníku ze dne 28.12.1887, o pojišťování dělníků pro případ úrazu až do roku 1948, kdy byl tento zákon zrušen zákonem č. 99/1948 Sb., sbírka zákonů a nařízení, o národním pojištění.

Úplné znění tohoto zákona bylo naposledy vydáno vyhláškou protektorátního ministra hospodářství a práce č.195/1944 Sb., sbírka zákonů a nařízení ze dne 4. července 1944, o úplném znění zákona o úrazovém pojištění.

Úrazové pojištění se od 19. století postupně rozvíjelo do komplexního systému. Hlavními nositeli úrazového pojištění v českých zemích po rozpadu bývalého Rakouska až do roku 1948 byla Úrazová pojišťovna dělnická pro Čechy v Praze a Úrazová pojišťovna dělnická pro Moravu a Slezsko v Brně. Kromě těchto dvou hlavních nositelů úrazového pojištění působily v Čechách také další pojišťovny jako Úrazová pojišťovna zaměstnanců drah, Úrazová pojišťovna zaměstnanců pošt, Úrazová pojišťovna zaměstnanců tabákové reže a různé pokladny a fondy. Obě dominantní instituce podléhaly státnímu dozoru a dozoru revizní komise. Případné schodky vzniklé v některé z úrazových pojišťoven musely být hrazeny z jejího rezervního fondu, a až po vyčerpání tohoto fondu přicházel v úvahu společný rezervní fond spravovaný státem.

Postupem času úrazové pojištění zahrnuje v širokém rozsahu pracovníky téměř všech průmyslových, těžebních, stavebních, skladových, zemědělských a lesních podniků, pracovníky zdravotnických a veterinárních zařízení, pracovníky železniční, silniční, letecké a vodní dopravy. Pojištění se vztahovalo na pracovníky živnostensky provozovaných podniků s vymezenými technologiemi (od kamenictví přes řeznictví až po výrobu výbušnin) a podniků, kde se používaly soupravy pro svařování, parní kotle a stroje s mechanickým pohonem (s motory) nebo s potahem. Pojištění se vztahovalo také na pracovníky divadel, podniků vojenské správy, profesionálních hasičských sborů a na pracovníky odborného školství. Ochrana úrazového pojištění se vztahovala také na osoby poskytující pomoc v mimořádných situacích, na učně, volontéry a praktikanty, na příbuzné, kteří pracovali v podnikatelově podniku i když s nimi nebyla sjednána pracovní, služební ani učňovská smlouva, a na domácké dělníky pojištěných podniků.

Podle zákona č. 221/1924, o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, přešel ze zákona na nemocenské pojišťovny nárok požadovat na nositeli povinného úrazového pojištění náhradu za dávky, které povinně poskytly pojištěnci v nemoci, jež byla způsobena tzv. podnikovým úrazem.

Za pojistný případ byly kromě pracovních (podnikových) úrazů považovány i úrazy na cestě na pracoviště nebo do místa výcviku a zpět a od roku 1932 (po vydání zákona č. 99/1932 Sb., sbírka zákonů a nařízení) i nemoci z povolání.

Úrazové pojištění poskytovalo náhradu škod zahrnující nemocenské ošetření a péči o bezmocné, péči o zaměstnání, peněžité dávky, další dávky a příspěvky pozůstalým nebo osobám na zraněném závislým. Úrazové pojišťovny přiznávaly také po dobu léčení tzv. léčebný důchod, který činil dvě třetiny ročního pracovního výdělku, šlo-li o plnou výdělečnou neschopnost. Léčebný důchod mohl být tedy i případně vyšší než nemocenské, jehož výše se stanovila zpravidla podle třídy, v níž byl pojištěnec zařazen v příspěvkovém období. Zraněný pojištěnec měl nárok vůči úrazové pojišťovně, i když si úraz způsobil nedbalostí. Pojišťovny hradily i některé náklady nositeli nemocenského pojištění.

Pojistné platili výhradně zaměstnavatelé. Podniky povinné úrazovým pojištěním byly zařazovány do "nebezpečenských tříd", v nichž byly, podle úrazového nebezpečí a prováděných preventivních opatření zahrnuty do určitého procenta této třídy, jemuž odpovídala také příslušná sazba pojistného "na korunu výdělku".

Úrazová pojišťovna za první republiky plnila řadu úkolů v úrazové zábraně a to nejen osvětou, školením, propagací, ale zejména prostřednictvím svých technických dozorcích úředníků, kteří byli oprávněni provádět prohlídky pojištěných podniků i v době provozu. Pojišťovna měla právo při zjištění závad v pojištěném podniku vyzvat podnikatele, aby je odstranili ve stanovené lhůtě a mohla též dát podnikateli pokyny, jaká opatření má provést k ochraně života a zdraví pracovníků. Pojišťovny disponovaly řadou sankčních opatření od uložení přírážky k pojistnému (do výše 50 % pojistného) až po navržení okresnímu úřadu nebo báňskému revírnímu úřadu potrestání podnikatelů nebo zaměstnanců pořádkovou pokutou při nedodržení předpisů uvedených v § 138 a 139 zákona č. 1/1887 říšského zákoníku (povinnosti podnikatelů a povinnosti zaměstnanců) a v případě neodstranění zjištěných závad nebo nedobytnosti navrhnout zvýšení pokuty zaměstnavateli, případně i trest vězení.

Z uvedeného je zřejmé, že tyto úrazové pojišťovny byly ve své době založeny na moderních principech srovnatelných se současnou Evropou a že byly vybaveny značnými pravomocemi, kterými někteří nositelé úrazového pojištění v průmyslově vyspělých státech Evropy dosud nedisponují. Po roce 1948 byly však tyto principy velmi rychle zlikvidovány a vytvořené rezervy byly znárodněny.

2.2.2 Stav úrazového pojištění od roku 1948 do roku 1965

Zákon č. 1/1887 říšského zákoníku byl v roce 1948 zrušen zákonem č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Podle tohoto zákona byly současně se všemi nositeli sociálních, nemocenských, penzijních a invalidních pojištění zrušeny také Úrazová pojišťovna dělnická pro Čechy sídlící v Praze a Úrazová pojišťovna dělnická pro Moravu a Slezsko sídlící v Brně. Současně s tím byla založena Ústřední národní pojišťovna.

Tímto zákonem bylo úrazové pojištění začleněno do životního a důchodového pojištění a tak vznikl ucelený organizační i provozní úsek tzv. pojištění osob. Odškodnění podle zákona o národním pojištění náleželo povinně pojištěným zaměstnancům a spolupracujícím členům rodin osob samostatně výdělečně činných.

Úrazové pojištění si sjednával pojistník sám pro sebe jako individuální pojištění, nebo bylo sjednáno proti úrazům, které utrpěli osoby, jako např. hromadné úrazové pojištění zaměstnanců, členů spolku atd.. Pojištěním byly kryty i úrazy vzniklé na cestě do práce, pokud nedošlo k podstatnému přerušení cesty do práce v osobním zájmu pojištěné osoby. Odškodnění za pracovní úraz, který nezpůsobil smrt, náleželo podle výše a trvání ztráty výdělečné schopnosti. Hodnocení záviselo na lékařském posouzení. Odškodnění se netýkalo úrazů se ztrátou výdělečné schopnosti nepřesahující 10 %. Při ztrátě alespoň 10 % ale méně než 20 % výdělečné schopnosti, dostal postižený jednorázové úrazové odškodné. Teprve při ztrátě vyšší 20 % mu náležel úrazový důchod, který činil dvě třetiny průměrného ročního výdělku.

Tímto zákonem zcela zanikl významný komplexní a účinný faktor stimulující organizace k vytváření preventivních opatření pro zábranu pracovních úrazů a nemocí z povolání, který je užíván v současné době téměř ve všech ekonomicky vyspělých státech světa.

V roce 1955 byl zákon č. 99/1948 Sb. nahrazen sérií dalších zákonů, a to:

- zákonem č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců,
- zákonem č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení a
- zákonem č. 58/1956 Sb., o náhradě škody za pracovní úrazy a náhradě nákladů léčebné péče a dávek nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení.

2.2.3 Zákoník práce a období po jeho vzniku v úrazovém pojištění (od 1965 do 1990)

Od 1. ledna 1966 upravuje problematiku odškodňování pracovních úrazů nebo nemocí z povolání v ČR zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce. Otázky vyměřování invalidních a částečných invalidních důchodů osob, které se staly invalidními v důsledku pracovního úrazu byly nově upraveny v roce 1988 v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení. Tato úprava trvala i ve znění zákona č. 110/1990 Sb., až do roku 1992, kdy byly preference při přiznávání důchodů v důsledku pracovních úrazů nebo nemocí z povolání zrušeny zákonem č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení.

2.2.4 Stav úrazového pojištění od roku 1990 do roku 1993

Počínaje rokem 1990 se začíná v ČR prosazovat pojištění odpovědnosti organizace za škody vzniklé jejím pracovníkům při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s nimi.

Nejprve to byl zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů, kterým se zavedlo zákonné pojištění odpovědnosti (§ 22 odst.1) za podmínek upravených vyhláškou Ministerstva financí, cen a mezd České republiky č. 138/1990 Sb. a po něm to byl zákon č.

455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), který v § 68 ukládá podnikateli zaměstnávajícímu alespoň jednoho pracovníka uzavřít povinně smluvní pojištění odpovědnosti za škody vzniklé jeho zaměstnancům.

S procesem privatizace se stalo zřejmým, že bude nemožné, aby byl stát povinen uspokojovat nároky na odškodnění pracovníků, kteří utrpěli pracovní úraz nebo kteří byli postiženi nemocí z povolání (případně pozůstalých a jiných osob na nich závislých) v případech, kdy byla organizace zrušena s likvidací a kdy nároky na odškodnění nebudou moci být uspokojeny v rámci likvidace. Garance těchto práv sice vyplývá z úmluv Mezinárodní organizace práce ratifikovaných Československem v roce 1950 (ale publikovaných až v roce 1990 ve Sbírce zákonů pod č. 437/1990 Sb. a č. 438/1990 Sb.), ale podle úpravy § 251 zákoníku práce by se tato povinnost zejména u privátního sektoru stala neúnosnou. Proto byla v dubnu v zákoně č. 231/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákoník práce a zákon o zaměstnanosti formulována zásadní koncepční změna odpovědnosti organizace v nově zavedeném § 205d zákoníku práce.

Podle tohoto paragrafu bylo stanoveno s účinností od 1.1.1993, že organizace zaměstnávající alespoň jednoho pracovníka budou pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání pojištěny u pojišťoven stanovených zákony národních rad za podmínek stanovených vyhláškami Ministerstev financí ČR a SR.

Paragraf 205d zákoníku práce byl definitivně upraven v zákoně ČNR č.37/1992 ze dne 22.prosince 1992, o změnách v nemocenském a sociálním zabezpečení a některých pracovněprávních předpisů, kterým bylo zavedeno zákonné pojištění organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání stanovilo Ministerstvo financí vyhláškou č. 125/1993 Sb. Touto vyhláškou byla současně zrušena vyhláška Ministerstva financí, cen a mezd ČR č. 138/1990 Sb.

Podle těchto úprav jsou organizace zákonně pojištěny u České pojišťovny a.s., pokud s ní měly sjednáno toto pojištění k 31.12.1992, nebo v ostatních případech u České

Kooperativy, družstevní pojišťovny, a.s. a u Kooperativy, moravskoslezské družstevní pojišťovny, a.s.

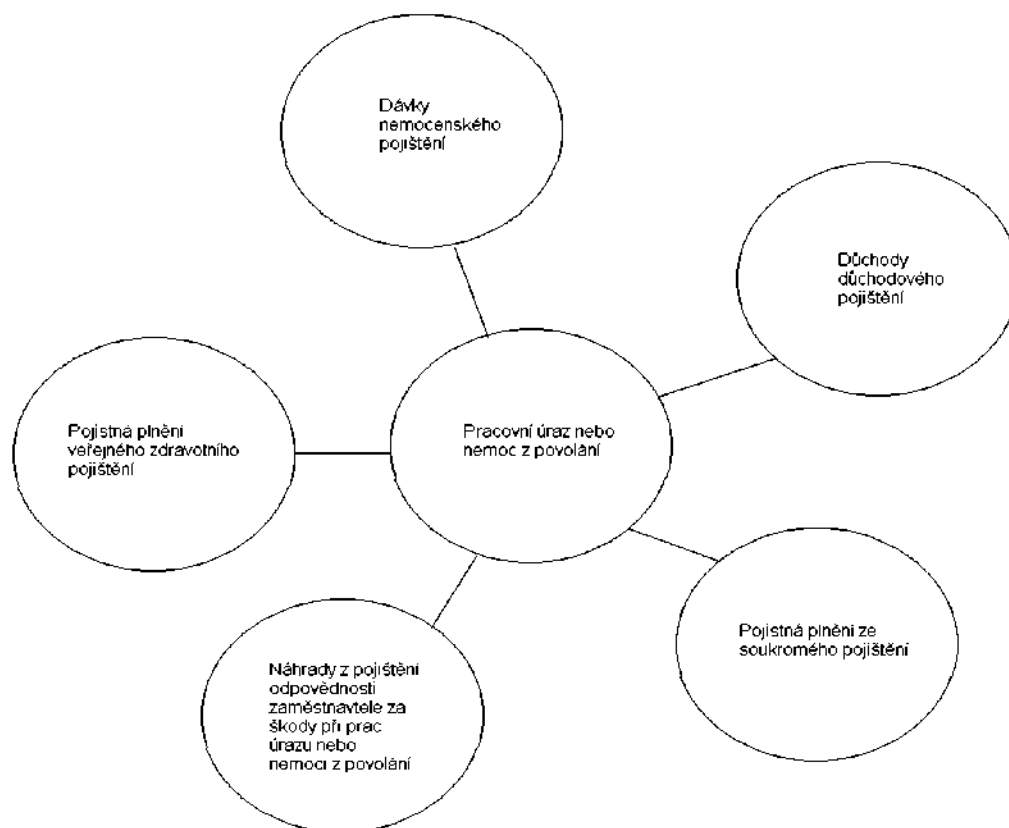
Od 1.1.1993 vstoupil v platnost § 17 zákona ČNR č. 550/1991 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění, podle něhož může příslušná zdravotní pojišťovna vyměřit zaměstnavateli přírážku k pojistnému až do výše 5 % z jím hrazeného pojistného za jeho zaměstnance v případě, že v uplynulém kalendářním roce došlo k opakování pracovních úrazů ze stejných zdrojů a příčin.

Obdobně může podle § 21 zákona ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti příslušná okresní správa sociálního zabezpečení uložit organizaci přírážku až do výše 5 % z úhrnu vyměřovacích základů jejich zaměstnanců, jestliže výrobní zařízení podle pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu odborného dozoru nad bezpečností a ochranou zdraví při práci nebo zdravotnického orgánu nevyhovuje předpisům k zajištění BOZP nebo předpisům zdravotnickým nebo hygienickým, případně, není-li podle zjištění uvedených orgánů provozováno předepsané zařízení na ochranu života a zdraví zaměstnanců.

2.2.5 Současný stav v úrazovém pojištění

V současné době jsou možné potřeby zaměstnanců v případě vzniku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v určitém rozsahu uspokojovány v rámci tří systémů pojištění, a to:

- sociálního zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění),
- všeobecného zdravotního pojištění a
- pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

Obr. 2 - Struktura současného systému úrazového pojištění v ČR

2.2.5.1 Struktura současného systému úrazového pojištění

Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání z pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání je doplňkovým systémem k dávkám důchodového, nemocenského a dalšího zabezpečení.

Z nemocenského pojištění jsou poskytovány tyto dávky:

- nemocenské,
- podpora při ošetřování člena rodiny,
- peněžitá pomoc v mateřství a

- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Po dobu pracovní neschopnosti (nejdéle však po dobu jednoho roku) v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání pobírá zaměstnanec místo mzdy nemocenskou, která je doplněna do výše průměrného výdělku před vznikem škody o náhradu za ztrátu na výdělku ze zákonného úrazového pojištění. Ostatní dávky z nemocenského pojištění jsou samostatnou kategorií a se zákonným úrazovým pojištěním se nedoplňují.

Z důchodového pojištění jsou hrazeny tyto důchody:

- starobní důchod,
- plný invalidní důchod,
- částečný invalidní důchod,
- vdovský a vdovecký důchod a
- sirotčí důchod.

Pokud byla zaměstnanci v důsledku pracovního úrazu (nemoci z povolání) přiznána plná nebo částečná invalidita, náleží mu invalidní nebo částečně invalidní důchod a náhrada z titulu zákonného úrazového pojištění, která činí rozdíl mezi průměrným výdělkem před vznikem škody a tímto důchodem.

Pokud zaměstnanec následkem pracovního úrazu či nemoci z povolání zemřel, vyplátí se jeho pozůstalým vdovský nebo vdovecký anebo sirotčí důchod z důchodového pojištění a náhrada nákladů na výživu pozůstalých ze zákonného úrazového pojištění, od které se odečítají tyto důchody.

Z veřejného zdravotního pojištění se hradí náklady spojené s léčením pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Náklady nad rámec bezplatného zdravotního pojištění, které byly vynaloženy účelně, jsou hrazeny ze zákonného úrazového pojištění.

3. Pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu v pracovněprávních vztazích

3.1 Pojištění odpovědnosti za škodu

3.1.1 Základní charakteristika

Pojištění odpovědnosti za škodu se vztahuje na škody způsobené pojištěným na majetku a zdraví nebo zájmech jiných osob. Vždy jde tedy o škodu, která byla způsobena třetí osobě, ne samotnému pojištěnému. Pojištění plní řadu funkcí, ale základními úlohy pojištění odpovědnosti za škodu jsou zabezpečit majetkové újmy poškozeným občanům, kterým byla způsobena škoda, a odejmout pojištěnému riziko značných finančních nákladů, jež by mu vzešly v případě způsobení škody.

Pojistnou událostí v pojištění odpovědnosti za škodu je událost, při které vznikla škoda na majetku, zdraví a životě třetí osoby a za tuto událost pojištěný podle právních norem nese odpovědnost.

V odpovědnostním pojištění se předpokládá skutek:

- který zapříčinil škodu třetí osobě,
- za který pojištěná osoba nese odpovědnost,
- na základě kterého vznese poškozený (třetí osoba) nárok vůči pojištěné osobě.

Prvotní škodná událost nastává v cizí majetkové sféře (poškozeným je třetí osoba) a až vznesením nároku se vrací nazpět do majetkové sféry pojistníka. Pro pojištění odpovědnosti není rozhodující škoda vznikající v cizí sféře, ale pouze ta část škody, kterou bude muset uhradit jako následek své činnosti.

Obsahem pojištění odpovědnosti za škodu je právo pojištěného, aby pojistitel za něho uhradil škody, za které odpovídá a které by jinak musel hradit sám.

Z hlediska významu zavinění pro vznik odpovědnosti za škodu se rozlišuje odpovědnost objektivní a subjektivní.

3.1.1.1 Druhy odpovědnosti

Subjektivní odpovědnost (odpovědnost za zavinění) je dána tehdy, pokud škůdce svým protiprávním jednáním (ať už úmyslně, či z nedbalosti) škodu zavinil. Základní předpoklady jsou:

- a. porušení právní povinnosti (má povahu buď jednání nebo opomenutí),
- b. způsobení škody,
- c. příčinná souvislost mezi způsobením škody a porušením právní povinnosti,
- d. zavinění.

Poškozený musí prokazovat, že došlo k porušení právní povinnosti a že škoda a její výše je v příčinné souvislosti s tímto porušením. Naopak důkazní břemeno směřující k vyvrácení domněnky viny nese škůdce, který musí dokázat, že na škodě z porušení právní povinnosti a na způsobení škody nenese vinu.

Objektivní odpovědnost (odpovědnost za výsledek) je dána při jejím způsobení protiprávním jednáním bez ohledu na zavinění (bez ohledu na úmysl či nedbalost škůdce). Právním předpokladem vzniku této odpovědnosti je výkon určité zákonem konkretizované činnosti. Jde o způsobení škody:

- a. činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti,
- b. fyzikálními, chemickými, popřípadě biologickými vlivy provozu na okolí,
- c. oprávněným prováděním nebo zajištěním prací, jimiž je způsobena jinému škoda na nemovitosti nebo je mu podstatně ztíženo nebo znemožněno užívání nemovitosti.

Také v tomto případě musí mezi popsányi činnostmi a škodou existovat příčinná souvislost. Odpovědnosti se lze zprostit, pokud ten, kdo škodu způsobil, prokáže, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.

Plnění z pojištění odpovědnosti za škody

Vznikne-li pojistná událost, je pojistitel povinen ve smlouvě dohodnutým způsobem za pojištěného nahradit škodu a to ve výši, která vyplývá ze zákona nebo z jiných právních norem. V pojistných podmínkách pojistitel obvykle vylučuje možnost plnění vůči přímým příbuzným či osobám žijícím s pojištěným ve společné domácnosti, dále se pojištění nevztahuje na škody způsobené úmyslně, na škody nad rámec stanovené právními předpisy anebo ustanovení pojistné smlouvy či při nesplnění povinnosti k odvrácení škody a pokud si škůdce způsobil škodu vlastní apod.

3.2 Odpovědnost za škody v pracovněprávních vztazích

3.2.1 Obecná charakteristika

Odpovědnost za škodu v pracovněprávních vztazích upravuje zákoník práce, který prošel řadou novelizací. Úvodem je třeba uvést, že již podle novely č. 74/1994 Sb. zejména zaniká terminologie organizace a pracovník a nahrazuje se termíny zaměstnavatel a zaměstnanec. S tím souvisí také zásadní proměna v tom, že obecná ustanovení nejsou vyhrazena jen pro právnické osoby, ale pod pojmem zaměstnavatel jsou i zaměstnávající fyzické osoby. Odpovědnost za škodu v pracovněprávních vztazích se bezprostředně týká každého podnikatele nebo podniku, který zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance (novela č. 37/1993).

3.2.2 *Prevence podle zákoníku práce*

Předcházení škodám je upraveno v § 170 a § 171 ZP. Prevence má hlavní význam v tom, aby nedošlo vůbec ke škodné události a došlo-li už k ní, aby nevznikla škoda, popřípadě aby kvalita i kvantita vzniklé škody se co nejvíce snížila a dále nenarůstala.

Zaměstnavatel je povinen vytvářet podmínky pro bezpečné, nezávadné a zdraví neohrožující pracovní prostředí vhodnou organizací bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a přijímáním opatření k prevenci rizik. Zaměstnavatel je povinen vyhledávat rizika, zjišťovat jejich příčiny a zdroje a přijímat opatření k jejich odstranění. Nelze-li rizika odstranit, je zaměstnavatel povinen je vyhodnotit a přijmout opatření k omezení jejich působení tak, aby ohrožení bezpečnosti a zdraví zaměstnanců bylo minimalizováno¹.

V § 170 ZP jsou stanoveny základní povinnosti zaměstnavatele směřující k prevenci vzniku škod:

- **Pracovní podmínky** – zaměstnavatel je povinen zajišťovat svým zaměstnancům takové pracovní podmínky, aby mohli řádně plnit své pracovní úkoly bez ohrožení na zdraví a majetku, činit opatření k odstranění zjištěných závad,
- **Kontrola zaměstnanců z hlediska prevence** – zaměstnavatel je povinen soustavně kontrolovat, zda zaměstnanci plní své úkoly tak, aby nedocházelo ke škodám a především škodám na zdraví a pokud zjistí závady, je povinen učinit opatření k jejich odstranění.

Preventivní ustanovení zákoníku práce neupravuje jen povinnosti zaměstnavatele, ale v § 171 ZP jsou zakotveny také povinnosti zaměstnanců směřující k předcházení škodám:

- **Základní pravidlo pro chování zaměstnance** – zaměstnanec má povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a majetku ani

¹ § 132a ZP

k bezdůvodnému obohacení na úkor společnosti nebo jednotlivce. Předmětem ochrany jsou zdraví a majetek kohokoli, neomezuje se jen na zaměstnavatele a jeho zaměstnance ve vzájemném vztahu,

- **Notifikační povinnost zaměstnance** – hrozí-li škoda, je zaměstnanec povinen na ni upozornit vedoucí zaměstnance. Jde o hrozbu škody na zdraví nebo na majetku podle výkladu daného v předchozím odstavci,
- **Povinnost zakročit k odvrácení škody** – zaměstnanec je povinen zakročit k odvrácení hrozící škody, hrozí-li škoda jeho zaměstnavateli (nikomu jinému, tam by platila ustanovení občanského zákoníku), a jestliže k odvrácení je zákroku třeba neodkladně. Zaměstnanec nemusí zakročit, jestliže mu v tom brání důležitá okolnost, nebo jestliže by svým zákrokem vystavil vážnému ohrožení sebe nebo své spoluzaměstnance, popř. osoby blízké.
- **Notifikace závad v pracovních podmínkách** – zaměstnanec je povinen oznámit svému nadřízenému závalu, jestliže zjistí, že nemá vytvořeny potřebné pracovní podmínky.

3.3 Odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci

Přes veškeré preventivní opatření obsažená přímo v zákoníku práce nebo v jiných právních předpisech je nemožné se vyvarovat vzniku škod, a to ani při sebedokonalejším systému prevence a dodržování bezpečnostních zásad. Z tohoto důvodu zákoník práce upravuje jak odpovědnost za škodu způsobenou zaměstnancem zaměstnavateli, tak i odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci. Předmětem této práce je pouze druhý z uvedených vztahů.

3.3.1 Obecná odpovědnost zaměstnavatele za škodu

Podle § 187 ZP zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za škodu, která mu vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním porušením právních povinností nebo úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci též za škodu, kterou mu způsobili porušením právních povinností v rámci plnění úkolů zaměstnavatele zaměstnanci jednající jejím jménem. Zaměstnavatel neodpovídá zaměstnanci za škodu na dopravním prostředku, kterého použil při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním bez jeho souhlasu.

Výše uvedené ustanovení upravuje v podstatě dvě skutkové podstaty obecné odpovědnosti zaměstnavatele, a to:

- škoda vznikla zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním porušením právní povinnosti.
- škoda vznikla zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním úmyslným jednáním proti pravidlům slušnosti a občanského soužití.

3.3.2 Odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání

Odpovědnost za pracovní úraz a nemoc z povolání se řeší ve třech fázích. V první fázi jde o šetření, zda nastal pracovní úraz nebo nemoc z povolání, v druhé se řeší zproštění se odpovědnosti a až ve třetí fázi se řeší vlastní odčinění (odškodnění).

a. Odpovědnost za pracovní úraz

Konstrukce odpovědnosti za pracovní úraz je abstraktně formulována v § 190 odst. 1 ZP. Z toho plyne tato konstrukce odpovědnosti:

- musí jít o zaměstnance v pracovním poměru¹ (v jiném vztahu se stejným odpovědnostním krytím),
- který plní své pracovní úkoly², nebo je činný v přímé souvislosti s tímto plněním,
- přičemž u něho dojde k poškození na zdraví nebo ke smrti úrazem (s příčinnou souvislostí mezi poškozením na zdraví či smrtí pracovníka a vzniklou škodou).

Dokázat podmínky pro vznik odpovědnosti je na postiženém zaměstnanci, má důkazní povinnost. Jsou-li splněny první tři podmínky, jde o pracovní úraz, a vznikla-li z toho škoda, realizuje se odpovědnost za škodu při pracovním úrazu.

Odpovědnost charakterizujeme jako objektivní, ba dokonce absolutní.

Ne však každé poškození na zdraví, i když byl postižen pracovník a došlo k němu při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, je pracovním úrazem. Vlastní pojem „pracovní úraz“ jako úrazového děje zákoník práce nedefinuje, ale pracovním úrazem se podle soudní judikatury rozumí porucha zdraví způsobená zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním nezávisle na jeho vůli, krátkodobým, náhlým a násilným působením vnějších vlivů, a to nejen vlivů mechanických, ale i chemických (např. v případě náhlých otrav) a psychických. K úrazu je tedy třeba úrazového děje, tj. události, která poškozuje zdraví, náhlého působení této události na organismus zaměstnance a konečně poškození organismu zaměstnance v důsledku této události.

Pracovním úrazem není úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět.

Zákoník práce v ustanovení § 190 odst. 1 stanoví, že za pracovní úraz odpovídá zaměstnavatel, u něhož byl zaměstnanec v době úrazu v pracovním poměru. Je tomu tak i v případech, dojde-li k úrazu zaměstnance při práci u jiného zaměstnavatele, než u kterého je v pracovním poměru. Pokud se následky pracovního úrazu nebo zhoršení následků

¹ pracovní poměr jako základna pro odpovědnost je definována v § 27 ZP

² plnění pracovních úkolů se rozumí výkon práce, jenž je v souladu s pracovní smlouvou, práce pro zaměstnavatele. Podrobnější úprava je obsažena v § 25 nařízení vlády č. 108/1994 Sb., kterým se provádí zákoník práce a některé další předpisy.

pracovního úrazu projeví až po uplynutí určité doby, kdy již zaměstnanec není v pracovním poměru u zaměstnavatele, u něhož pracovní úraz utrpěl, musí poškozený své nároky uplatnit u zaměstnance, u kterého byl v pracovním poměru v době úrazu.

b. Odpovědnost za nemoc z povolání

Základní podmínkou vzniku nemoci z povolání je skutečnost, že zaměstnanec vykonával práci v podmínkách, z nichž příslušná nemoc z povolání vzniká (např. vykonával práci, která mohla být příčinou takové nemoci, nebo při práci přicházel do styku s látkami, které uvedenou nemoc mohou způsobit). Nemoci z povolání charakterizuje ustanovení § 190 odst. 3 ZP jako nemoci uvedené v právních předpisech o sociálním zabezpečení (seznam nemoci z povolání), jestliže vznikly za podmínek tam uvedených.

Seznam nemoci z povolání, jenž taxativním způsobem stanoví výčet těchto nemoci, je uveden v příloze k nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemoci z povolání. Tento seznam je samozřejmě průběžně modifikován a doplňován. Zákoník práce zaručuje odškodnění nemoci jako nemoci z povolání, která vznikla před jejím zařazením do seznamu, i za dobu nejvýše tři let nazpět před jejím zařazením do seznamu.

Podle ustanovení § 190 odst. 3 ZP odpovídá zaměstnanci za škodu vzniklou nemocí z povolání zaměstnavatel, u něhož zaměstnanec pracoval naposledy před jejím zjištěním v pracovním poměru za podmínek, z nichž vzniká nemoc z povolání, kterou byl postižen. Rozdíl v úpravě je dán zvláštní povahou nemoci z povolání. Často se jedná o nemoc, která se projeví až po delší době, někdy až v době, kdy zaměstnanec už nepracuje u zaměstnavatele, u něhož jsou dány podmínky pro vznik nemoci z povolání.

Zaměstnanci k důkazu nemoci z povolání postačí prokázat, že:

- onemocněl některou nemocí uvedenou v seznamu,
- tato nemoc vznikla za podmínek uvedených v seznamu,

- zaměstnavatel, jehož odpovědnost se tvrdí, byl ten, u kterého zaměstnanec pracoval naposledy před zjištěním nemoci z povolání za podmínek, z nichž zjištěná nemoc z povolání vznikla.

3.3.3 Zproštění odpovědnosti

Vzhledem k tomu, že se u pracovních úrazů a nemocí z povolání nevyžaduje zavinění zaměstnavatele, je třeba v určitých případech zaměstnavatelovu odpovědnost snížit nebo úplně vyloučit, pokud k pracovnímu úrazu nebo nemoci z povolání došlo porušením pracovních povinností zaměstnance.

Zákoník práce tak stanoví v ustanovení § 191 důvody, kdy se zaměstnavatel může své odpovědnosti zcela nebo zčásti zprostit. Existenci těchto důvodů prokazuje zaměstnavatel (na něm je důkazní břemeno).

I. Úplné zproštění – dochází k němu, jestliže zaměstnavatel prokáže, že:

- škoda byla způsobena tím, že postižený zaměstnanec svým zaviněním porušil právní nebo ostatní předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen a jejich znalost a dodržování byly soustavně vyžadovány a kontrolovány, nebo
- škodu si přivodil postižený zaměstnanec svou opilostí nebo v důsledku zneužití jiných návykových látek a zaměstnavatel nemohl škodě zabránit a že tyto skutečnosti byly jedinou příčinou škody.

II. Částečné zproštění – nastává v případech, kdy zaměstnavatel prokáže:

- postižený zaměstnanec porušil svým zaviněním právní nebo ostatní předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen, a že toto porušení bylo jednou z příčin škody,

- jednou z příčin škody byla opilost postiženého zaměstnance nebo zneužití jiných návykových látek postiženým zaměstnancem,
- zaměstnanci vznikla škoda proto, že si počínal v rozporu s obvyklým způsobem chování tak, že je zřejmé, že ač neporušil právní nebo ostatní předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jednal lehkomyšlně a musel si při tom být vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem vědom, že si může přivodit újmu na zdraví.

Zproští-li se zaměstnavatel odpovědnosti zčásti, určí se část škody, kterou nese zaměstnanec, podle míry jeho zavinění, uhradí však zaměstnavatel alespoň jednu třetinu škody.

Zvláštní samostatné ustanovení § 192 ZP navíc stanoví, že zaměstnavatel se nemůže zprostit odpovědnosti, utrpěl-li zaměstnanec pracovní úraz při odvracení škody hrozící tomuto zaměstnavateli nebo nebezpečí přímo hrozícího životu nebo zdraví, pokud zaměstnanec tento stav sám úmyslně nevyvolal.

Účelem tohoto ustanovení je chránit zaměstnance, jenž splnil prevenční povinnost, kterou mu ukládá § 171 odst. 2 ZP. Pokud zaměstnanec zakročí proti hrozící škodě, aby ochránil majetek zaměstnavatele nebo životy a zdraví lidí, a přitom při této činnosti utrpí pracovní úraz, je třeba zajistit, aby tento pracovní úraz byl vždy odškodněn.

3.3.4 Rozsah a způsob náhrady škody

Jedná se o třetí fázi zjištění míry odpovědnosti. Vznikající nároky jsou dvojího charakteru:

- a. nároky samotného poškozeného zaměstnance,
- b. nároky pozůstalých po zaměstnanci zemřelém v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

V ustanovení § 193 ZP jsou vyjmenovány nároky, které může postižený zaměstnanec v případě pracovního úrazu nebo nemoci z povolání uplatnit vůči odpovědnému zaměstnavateli v rozsahu, v jakém za škodu odpovídá. Jedná se o:

- náhradu za ztrátu výdělku,
- náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění,
- náhradu za účelně vynaložené náklady spojené s léčením,
- náhradu za věcnou škodu.

Škodou podle ZP není případná ztráta na důchodu.

V případě, že zaměstnanec následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání zemřel, je zaměstnavatel podle ustanovení § 197 ZP povinen poskytnout:

- náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s jeho léčením,
- náhradu přiměřených nákladů spojených s pohřbem,
- náhradu nákladů na výživu pozůstalých,
- jednorázové odškodnění pozůstalých,
- náhradu věcné škody.

ad a) Odškodnění postiženého zaměstnance

- **ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti** – činí podle ustanovení § 194 ZP rozdíl mezi průměrným výdělkem¹ zaměstnance před vznikem škody způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a plnou výší nemocenského.

¹ průměrným výdělkem se pro pracovníprávní účely rozumí dle ustanovení § 275 ZP průměrný hrubý výdělek za předchozí kalendářní čtvrtletí, pokud pracovníprávní předpisy nestanoví jinak. Jde o zásadní změnu, která byla provedena k 1.1.1993, tj. k datu daňové reformy. Smyslem změny bylo zamezit dvojímu zdanění. Podrobnosti určení průměrného výdělku stanoví především ustanovení § 17 zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělkem, ve znění pozdějších předpisů.

Pracovní úraz nemusí být spojen s pracovní neschopností, ale pouze při uznané pracovní neschopnosti je nárok na odškodnění ztráty na výdělků. Pracovní neschopnost nemusí nastat ihned po úraze. Pro odškodnění ztráty na výdělků je nutné, aby ke ztrátě došlo.

Vzorec pro výpočet této náhrady je tedy následující:

$$ZV = PV - ND$$

kde **ZV** – ztráta na výdělků za celé období pracovní neschopnosti,
PV – průměrný výdělek za dobu škody vypočítaný jako součin počtu pracovních dnů pracovní neschopnosti a průměrného denního hrubého výdělků ke dni vzniku pracovní neschopnosti,
ND – nemocenské za celkovou kalendářní dobu trvání pracovní neschopnosti.

- **ztráta na výdělků po skončení pracovní neschopnosti** – se poskytne podle ustanovení § 195 ZP v takové výši, aby spolu s jeho výdělkem po pracovním úraze nebo po zjištění nemoci z povolání s připočtením případného invalidního nebo částečně invalidního důchodu poskytovaného z téhož důvodu se rovnala jeho průměrnému výdělků před vznikem škody. Přitom se nepřihlíží:
 - ke zvýšení invalidního důchodu pro bezmocnost,
 - ke snížení tohoto důchodu podle právních předpisů o sociálním zabezpečení,
 - ani k výdělků zaměstnance, kterého dosáhl zvýšeným pracovním úsilím.

Zaměstnanci, který bez vážných důvodů odmítne nastoupit práci, která mu byla zajištěna, přísluší náhrada za ztrátu na výdělků podle předchozích odstavců pouze ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem před vznikem škody způsobené zaměstnanci úraze nebo nemocí z povolání a průměrným výdělkem, kterého mohl dosáhnout na práci, která mu

byla zajištěna. Zaměstnavatel zaměstnanci neuhradí škodu do výše částky, kterou si bez vážných důvodů odmítnul vydělat.

Pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti jsou v zásadě rozhodující tyto veličiny:

- průměrný výdělek,
- plný nebo částečný invalidní důchod,
- dosahovaný výdělek.

Použijeme-li symbolů:

ZPV – ztráta na výdělků po skončení pracovní neschopnosti,

PVP – průměrný výdělek po skončení pracovní neschopnosti,

VP – výdělek po pracovním úrazu (nemoci z povolání),

ID – dávky invalidního důchodu,

ČID – dávky částečného invalidního důchodu,

vše pro jeden měsíc (jedno výplatní období).

Dostaneme tyto možnosti:

- a. skončila-li pracovní neschopnost uznáním pracovní neschopnosti, platí rovnice:

$$\mathbf{ZPV = PVP - VP}$$

- b. skončila-li plnou invaliditou, platí:

$$\mathbf{ZPV = PVP - ID}$$

c. skončila-li částečnou invaliditou, platí:

$$\mathbf{ZPV = PVP - \check{C}ID - VP}$$

V § 195 odst. 4 ZP je obsažen časový limit pro rozhodnutí o nároku. Dovršením věku 65 let, přesněji řečeno uplynutím kalendářního měsíce, v němž zaměstnanec dovrší věk 65 let, končí nárok zaměstnance na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, i kdyby byl nadále zaměstnán.

Náhradu za ztrátu na výdělku vyplácí zaměstnavatel (prostřednictvím pojišťovny) pravidelně jednou měsíčně podle § 205b odst. 3 ZP.

Jestliže náhrada za ztrátu na výdělku se děje v opěťovaných měsíčních částkách, jsou tyto částky vázány na základ, tj. výdělek v minulosti.

Tady je místo pro valorizaci, aby novou úpravou došlo k stanovení částek úměrných k poklesu hodnoty částky a zobrazujících skutečnou náhradu škody. Podle zákoníku práce může vláda vzhledem ke změnám, které nastaly ve vývoji mzdové úrovně, upravit podmínky, výši a způsob náhrady za ztrátu výdělku příslušející zaměstnancům po skončení pracovní neschopnosti vzniklé pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. Stejný postup je i u náhrady nákladů na výživu pozůstalých.

Vláda zvyšuje výše uvedené náhrady v závislosti na zvýšení procentní výměry důchodů. Vzhledem k tomu, že v roce 2005 byla procentní výměra důchodů zvýšena o 5,4 %,

schválila vláda stejný nárůst i v případě výše uvedených náhrad. Zvýšení náhrady se bude týkat všech poškozených a pozůstalých podle pracovněprávních předpisů a poškozených podle občanskoprávních předpisů, kterým vznikl nárok na náhradu před 1. lednem 2005. Pokud nárok na náhradu vznikl po 31. prosinci 2004, průměrný výdělek rozhodný pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku a pro výpočet náhrady nákladů na výživu pozůstalých se zvyšovat nebude¹.

- **bolest a ztížení společenského uplatnění** – náhrada se podle ustanovení § 196 ZP poskytuje jednorázově. Všem poškozeným zaměstnancům, kterým se úraz stal při plnění pracovních úkolů, zaručuje zákoník práce a další pracovněprávní předpisy náhradu škody za bolest nebo ztížení společenského uplatnění v podobě tzv. bodového ohodnocení.

Odškodnění bolesti se určuje podle sazeb bodového ohodnocení, a to za bolest způsobenou škodou na zdraví, jejím léčením nebo odstraňováním jejích následků. Za bolest se při tom považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví zaměstnanci, který tuto škodu utrpěl.

Zvlášť nepříznivé důsledky pro poškozené zaměstnance může mít ztížení společenského uplatnění. Projevuje se v životních úkonech poškozeného, v uspokojování jeho životních a společenských potřeb nebo v plnění jeho společenských úkolů. Odškodnění za ztížení společenského uplatnění musí být přiměřené povaze následků a jejich předpokládanému vývoji, a to v rozsahu, v jakém jsou omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti.

Počet bodů na zdravotní poškození stanoví lékař, což je rozhodující pro celkovou výši škody. Sazby bodového hodnocení za bolest i ztížení společenského uplatnění za úraz i nemoc z povolání jsou uvedeny v příloze k vyhlášce č. 440/2001 Sb. Hodnota jednoho bodu pro účely odškodnění byla s účinností od 1. ledna 2002 zvýšena z částky 30 Kč na 120 Kč. Bolest a ztížení společenského uplatnění způsobená škodou na zdraví, které

¹ nařízení vlády č. 67/2005 o úpravě náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti vzniklé pracovním úrazem nebo nemocí z povolání

vznikly před 1. lednem 2002 budou posouzeny ještě podle dřívějších zdravotnických norem a seznamů, jakož i v penězích vyčísleny podle staré hodnoty bodu, tedy 30 Kč.

V některých případech může být odškodnění bolestného vyšší nad hranice uvedené ve vyhlášce. Je to například v případech, kdy škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčení nebo kdy škoda vedla ke zvlášť těžkým následkům, které podstatně omezují nebo významně mění uplatnění v životě, a to s ohledem na věk poškozeného i jeho předpokládaného uplatnění v životě. V uvedených případech se může nařízením soudu nebo podle kolektivní smlouvy zvýšit bodové ohodnocení až o 50 %, případně na dvojnásobek celkové částky.

- **účelně vynaložené náklady spojené s léčením** – většina těchto nákladů je hrazena ze zdravotního pojištění. Tato náhrada přicházela v minulosti v úvahu dost zřídka, a proto se jí zákonodárce v zákoníku práce blíže nevěnuje.

V podstatě jde o náklady, které vzniknou poškozenému zaměstnanci nad rámec bezplatného zdravotního pojištění a to, jak při vlastním ošetření, tak i např. jako doplatky na léky, ortopedické pomůcky, brýle, naslouchátka, ale i vozíky apod. Zákonodárce zdůrazňuje, že jde o účelně vynaložené náklady. Účelnost a vhodnost vynaložených nákladů může v praxi posoudit nejlépe ošetřující lékař.

- **věcná škoda** – nejedná se pouze o škodu na věcech (poškozené šatstvo nebo rozbité hodinky či jiné předměty, které měl zaměstnanec v okamžiku vzniku škodné události u sebe), ale jde o jakoukoliv škodu, která nastala poškozenému v přímé souvislosti s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a není kryta některou z předchozích náhrad (např. obstarávání prací v domácnosti příslušníkem domácnosti nebo jinou osobou).

Podle § 180 ZP se při určení výše škody na věci vychází z ceny v době poškození. Z nákladů na provedení oprav se mohou odškodnit jen ty, které znamenají navrácení do původního stavu, nikoli ty, které by znamenaly zlepšení.

ad b) Odškodnění pozůstalých¹

- **účelně vynaložené náklady spojené s léčením** – jde v podstatě o nároky, které už byly vysvětleny. Náhrada těch to nákladů se podle § 198 ZP poskytuje tomu, kdo je vynaložil. To znamená, že v případech, kdy tyto náklady vynaložil ještě za života sám poškozený zaměstnanec, není po jeho smrti oprávněná osoba, která by mohla úhrady těchto nákladů domáhat.

Za náklady spojené s léčením nutno považovat doplatky za léky apod., ale také například výlohy za jízdné, jež vznikly nejbližším příslušníkům postiženého s návštěvou v nemocnici.

- **přiměřené náklady spojené s pohřbem** – podle ustanovení § 198 ZP se náklady spojené s pohřbem se proplatí tomu, kdo tyto náklady vynaložil. Od nákladů spojených s pohřbem se odečte pohřebné poskytnuté podle zákona o státní sociální podpoře.

Za náklady pohřbu se považují zejména:

- a. náklady účtované pohřebním ústavem,
 - b. hřbitovní poplatky,
 - c. cestovní výlohy,
 - d. náklady na zřízení pomníku nebo desky² a úpravu hrobu,
 - e. jedna třetina skutečných nákladů na smuteční ošacení apod.
- **náklady na výživu pozůstalých** – podle § 199 ZP přísluší pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Při výpočtu této náhrady se vychází z průměrného výdělku zemřelého, náhrada nákladů na výživu všech

¹ u pozůstalých nejde o příbuzenský nebo jiný vztah k zemřelému v obecné rovině. nejde o dědice. Může jít o řadu různých osob s vlastními nároky a okruh oprávněných osob je dán úpravami jednotlivých dílčích nároků.

² V § 37 odst. 2 nařízení vlády č. 108/1994 Sb. stanoví, že náhrada nákladů na zřízení pomníku nebo desky nesmí přesáhnout částku 10 000 Kč.

pozůstalých nesmí však úhrnem převýšit částku, do které by příslušela zemřelému náhrada za ztrátu na výdělku podle § 195 a nesmí být poskytována déle než by příslušela zemřelému podle § 195 odst. 4.

U každého jednotlivého pozůstalého je zapotřebí odečíst dávky¹ z důchodového zabezpečení, které jsou mu poskytovány z důvodu smrti živitele rodiny následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

- **jednorázové odškodnění** – podle ustanovení § 200 ZP přísluší manželovi (manželce) a dítěti, které má nárok na sirotčí důchod. Dítěti přísluší ve výši 80 000 Kč, manželovi ve výši 50 000 Kč. V odůvodněných případech se jednorázové odškodnění v úhrnné výši 50 000 Kč poskytne též rodičům zemřelého. V kolektivní smlouvě nebo ve vnitřním předpisu lze stanovit částky vyšší.

U manžela musí být dán právní svazek a není podmínkou, aby vznikl nárok na vdovský důchod manželky.

- **věcná škoda** – podle § 200 ZP přísluší pouze dědicům zaměstnance. Může se jednat jen o věcnou škodu, která patřila mezi nároky postiženého samého. Jestliže postižený uplatnil nárok na náhradu věcné škody včas, pak jde o nárok spadající do dědictví po zemřelém. Pokud nárok neuplatnil nebo jej neuplatnil včas (došlo k promlčení), vzniká samotný nárok podle § 200 odst. 2 ZP dědicům.

¹ Jedná se o vdovské a sirotčí důchody.

4. Varianty uplatňování krytí škod při pracovních úrazech

4.1 Modely uplatňování krytí škod

Modely odškodňování zaměstnanců v případech pracovních úrazů a nemocí z povolání nabývají v ekonomicky vyspělých státech velmi rozmanitých podob v závislosti na historickém vývoji a zvyklostech té které země. Dá se říci, že se jedná o soukromé systémy, veřejné systémy a smíšené systémy.

Privatizované systémy <i>(z většiny soukromé)</i>	Veřejné systémy <i>(z většiny veřejné)</i>	Smíšené systémy
Belgie Portugalsko Finsko Dánsko Norsko	Velká Británie Francie Německo Itálie Španělsko	Kombinace veřejného a soukromého systému

[11]

4.1.1 Soukromé systémy a jejich charakteristika

- státní instituce hrají aktivní roli (legislativa, kontrola, role sociálního zabezpečení apod.),
- kapitálové financování,
- v detailech se systémy odlišují, jde např. o výši náhrady škody, zahrnutí do pojištění úrazů cestu do práce nebo z práce, sazby aj..

4.1.2 Veřejné systémy a jejich charakteristika

- pojištění je řízeno veřejnoprávní institucí,

- financováno systémem „pay-as-you-go“ (PAYG - jedná se o model, kdy ekonomický aktivní obyvatelé platí příspěvky, ze kterých jsou následně vyplácena pojistná plnění),
- v detailech se systémy odlišují jako např. sazbami nebo výší náhrad apod..

4.1.3 Smíšený systém a jeho charakteristika

- soukromá společnost, vytvořená dohodou mezi organizacemi zaměstnavatelů a zaměstnanců nabízí doplňkové pojištění,
- nová pojistná odvětví jsou zpřístupněna soukromému sektoru (v soutěži s veřejným systémem),
- doplňkové pojistné plnění je poskytováno ze sociálního zabezpečení,
- pouze krytí úrazů je poskytováno privatizovaným systémem a
- veřejné systémy poskytují pouze minimální pojištění. Odpovědnost zaměstnavatele přebírá trh.

4.1.4 Cesta do nebo z práce

Diskutovaným tématem je, zda zahrnout do pojištění pracovních úrazů cestu do nebo z práce.

- **Pro** je lepší pojistná ochrana v případech, kdy se úraz stal při cestě do práce.
- **Proti** je skutečnost, že se jedná často o dopravní nehody a tím i plnění z jiného pojištění (odpovědnost z provozu vozidla). Zaměstnavatel také nemá žádný vliv na prostředí a na bezpečnost ohledně těchto úrazů. Je zde zvýšené riziko pojistných podvodů, kdy zaměstnancovi se stane úraz, a protože nemá odpovídající pojistné krytí, snaží se vylákat náhradu škody z tohoto pojištění.

Pokud je cesta do práce nebo z práce pojištěna, je potřeba si zde položit otázku, zda by pojišťovna neměla mít právo postihu oproti případné třetí straně nebo zda je cestou do práce nebo z ní myšlena přímá cesta nebo také cesta přes supermarket apod..

4.1.5 Rozbor veřejných a soukromých systémů

Příklady, jak jsou některé otázky řešeny v soukromých systémech				
		Na jakou událost?		
	Kdo je pojištěn?	Nemoc z povolání	Cesta do/z práce	Sazby
Belgie	- zaměstnanci, studenti, příleř. pracovníci - vyloučení: námořníci (zde existuje fond)	pojištěna specifickým fondem	pojištěna	netto pojistné doporučené asociací pojistitelů
Dánsko	zaměstnanci, učni, dobrovolní pracovníci	pojištěna specifickou asociací	vyloučena	doporučení dané pro úroveň netto pojistného i marži
Finsko	zaměstnanci v privátním i veřejném sektoru	pojištěna	pojištěna	právní předpisy stanovují obecná pravidla pro sazby
Norsko	zaměstnanci pracující v Norsku nebo na norských lodích či plošinách	pojištěna	vyloučena	volné
Portugalsko	zaměstnanci a také nezávislí pracovníci	pojištěna specifickým fondem	pojištěna	volné

[11]

Je nutno také zmínit, že veřejné systémy reagují pomaleji na změny v precedenčním právu a na druhé straně jsou velkorysejší, co se týká toho, kdo je pojištěn. Soukromé systémy jsou naopak velkorysejší, pokud jde o výši pojistného plnění.

Veřejné systémy se zdají být méně aktivnější v oblasti aktivní likvidace škod, na druhou stranu soukromí pojistitelé to berou jako jeden z konkurenčních faktorů. Veřejné systémy také často neudělují sankci za opožděné oznámení škodné události a poškození tudíž nemají žádnou motivaci, aby nahlásili škodu co nejdříve. To potom ztěžuje likvidační proces.

V oblasti prevence lze říci, že veřejné i soukromé systémy si uvědomují její význam. Nicméně, obecně lze tvrdit, že soukromí pojistitelé mají lépe rozvinutý risk management a kladou důraz na modely zohledňující riziko.

Výhody a nevýhody veřejných systémů	
Výhody - garance kontinuity - pouze teoretické riziko úpadku - změny jsou činěny jen po důkladném zvážení argumentů pro a proti	Nevýhody - pomalost v likvidaci škod a v adaptaci na různé pracovní prostředí - značná administrativa a náklady - riziko v mixu mezi efektivitou systému a všeobecným sociálním zabezpečením

[11]

Výhody a nevýhody soukromých systémů	
Výhody - schopnost samočinné adaptace na změny v pracovním prostředí - schopnost adaptace na vývoj v oblasti precedenčního práva - konkurence může mít pozitivní vliv na likvidaci škod a motivovat v předcházení škodám - systém může benefitovat ze zkušeností pojistitele v oblasti likvidace škod	Nevýhody - rozdíly v podmínkách mezi pojistiteli - riziko úpadku – z důvodu tlaku konkurence na snížení pojistného

[11]

4.2 Pojištění pracovních úrazů v Belgii

4.2.1 Základní charakteristika a stručný historický vývoj

Odškodnění v případě pracovních úrazů se považuje v Belgii za součást sociálního zabezpečení, ale jeho provozováním jsou pověřeny komerční pojišťovny, které pro tento účel potřebují zvláštní povolení. Vzhledem ke společenské důležitosti významu pracovních úrazů je tato činnost provozována v rámci přesně definovaných právních pravidel a pod přísným státním dohledem.

Zákonem z 24. prosince 1903 se uskutečnila přeměna zásad, na kterých je toto pojištění postaveno – z osobní odpovědnosti, založené na zavinění, bylo přeměněno v „odpovědnost za sociální událost“. Před schválením tohoto zákona belgická justice vyžadovala na poškozeném, aby dokázal zavinění nebo neopatrnost ze strany odpovědné osoby. Zákon ze dne 24. prosince 1903 tuto obtížnou situaci pro zaměstnance vyřešil. Stanovil zaručené, ale omezené, odškodnění osob, které utrpěly pracovní úraz bez zkoumání otázky odpovědnosti.

V průběhu dalších let byla právní úprava novelizována a odškodnění zvyšováno, nejdříve z 50 % na 66 %, později na 80 % v případě těžkých zranění. Nakonec dosáhlo 100 % a dokonce i 150 % pro invalidy, kteří vyžadují stálou pomoc.

V roce 1951 byla definice pracovního úrazu rozšířena o cestu do práce a z práce.

Zákon z 10. dubna 1971 zkombinoval všechny předcházející zákony. Princip objektivní odpovědnosti a systém pevných sazeb odškodnění byly zachovány a nadále platí. Od roku 1971 se stalo pojištění pracovních úrazů povinné.

V roce 1988 byl zákon z roku 1971 zásadně novelizován, což pro pojistitele vedlo ke zvýšení finančního zatížení z těchto důvodů:

- placení léčebných výloh a nákladů na protézy a ortopedická zařízení po celý život poškozeného,
- indexace invalidního důchodu,
- potvrzení konsolidačních dohod (tj. dohoda mezi poškozeným a pojistitelem o stabilizaci zdravotního stavu) fondem průmyslových úrazů.

4.2.2 Současná podoba pojištění pracovních úrazů

a. Rozsah

Zákon se vztahuje na všechny zaměstnavatele a zaměstnance (včetně horníků a námořníků), kteří podléhají zákonu o sociálním zabezpečení z 27. června 1969. Také platí pro majitele lodí, kteří provozují svou vlastní loď: ti se považují za zaměstnavatele a zaměstnance současně.

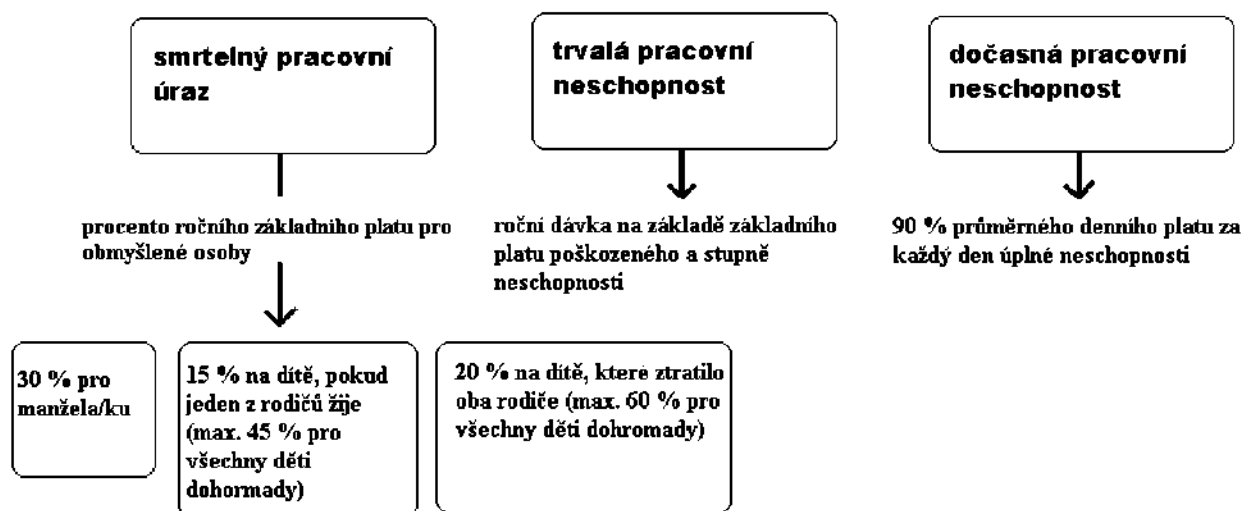
b. Definice pracovního úrazu

Jakýkoliv úraz je považován za pracovní, pokud nastane při vykonávání práce na základě smlouvy o zaměstnání, poškozený utrpí újmu na zdraví a vznik je náhlý a náhodný.

c. Způsoby odškodnění

V případech smrti nebo dočasné či stálé pracovní neschopnosti se odškodnění vypočte z **ročního základního platu** poškozeného, který se rovná platu v roce, který předcházel úrazu. V případě, že poškození nevydělali celoroční plat, vypočítá se jim plat hypotetický.

Vyplacené renty jsou indexovány s výjimkou těch, které odpovídají trvalému snížení pracovní neschopnosti o méně než 10 %.

Obr. 3 - Struktura odškodňování v rámci belgického systému

Smrtelný pracovní úraz

Děti zemřelého zaměstnance nedostávají doživotní rentu, ale jen dočasnou až do věku 18 let minimálně a 25 let maximálně. Platí se také výdaje na pohřeb a převezení tělesných ostatků na místo pohřbu.

Trvalá pracovní neschopnost

Sazba se stanovuje v době, kdy se následky úrazu stabilizují. Počítá se na základě stupně neschopnosti, který se hodnotí podle příležitostí na trhu práce s přihlédnutím k socioekonomickým činitelům, které charakterizují poškozeného jako např. věk, kvalifikace, zkušenost v práci, přizpůsobivost a schopnost být přeškolen.

Po uplynutí tříletého kontrolního období, které začíná běžet ode dne potvrzení dohody mezi poškozeným a pojišťovnou, se situace řeší definitivně. Potom je roční dávka nahrazena životním pojištěním. V některých případech je také možné vyplatit poškozenému část plnění jednorázově.

Dočasná pracovní neschopnost

Sazba pro částečnou neschopnost se hodnotí na základě práce vykonávané v době úrazu.

Pokud se poškozený může vrátit do práce na částečný úvazek, má právo na náhradu škody ve výši rozdílu mezi jeho platem před úrazem a výdělkem po návratu do práce.

d. Výlohy na lékařskou, chirurgickou, farmaceutickou a nemocniční péči

Zákon nestanoví žádná omezení těchto výloh, které jsou plně neseny pojistitelem pracovních úrazů po dobu celého života poškozeného.

e. Povinnost pojištění

Všichni zaměstnavatelé mají povinnost sjednat pojištění u schválené pojišťovny nebo vzájemného pojišťovacího fondu.

Důležitou roli hraje **Fond průmyslových úrazů**, který:

- zaručuje odškodnění v případě, že zaměstnavatel nesjednal pojištění,
- poskytuje sociální podporu poškozeným a pozůstalým,
- plní důležitou dozorčí funkci (provozuje finanční a technický dozor nad pojišťovnami a vzájemnými pojišťovacími fondy),
- potvrzuje dohody mezi poškozeným a pojistiteli.

4.3 Pojištění pracovních úrazů v Německu

4.3.1 Základní charakteristika a stručný historický vývoj

Základní kámen současného systému pojištění pracovních úrazů byl položen v období 80. let 19. století, což mělo přispět ke zlepšení ekonomické situace dělníků, kteří v důsledku nedostatečné odbornosti a nevyhovujícím bezpečnostním opatřením byli vystaveni velkému nebezpečí. Tento krok je pevně spjat s kancléřem říše Otto von Bismarck.

Překážka dosavadního systému byla v nutnosti prokázání viny zaměstnavatele poškozeným, pokud se domáhal odškodnění za ztrátu, která mu vznikla na pracovišti. Nový zákon tuto překážku v soukromém právu odstranil tak, že nárok na odškodnění se již nezakládal na vině zaměstnavatele, ale na skutečnosti, že úraz vznikl v důsledku zaměstnání a při jeho výkonu.

Zavedení principu odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úraz, i když je nezavinil, nutně vyvolalo formulaci principu přenesení náhrady škod zaměstnavatelem na nárok na pojistné odškodnění. Základní myšlenkou celého systému je přenesení náhrady škod na pojišťovnu. Zaměstnanec s úrazovým pojištěním nemá tedy v případě úrazu právo požadovat náhradu škod po zaměstnavateli.

Náhradu představuje nárok na pojistné plnění (peněžitou náhradu škod, ztrát, zranění nebo smrti), zakládající se na úzkém vztahu riziko – placení pojistného. Pojistné platí jen zaměstnavatelé a za to se zbavují povinnosti hradit škodu zraněným pracovníkům.

Při rozhodování o tom, jestli zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za úrazy a nemoci z povolání bude v rukou soukromých firem nebo by mělo být řízeno veřejnoprávní institucí, padla volba na veřejnoprávní instituci. Hlavní roli sehrálo přesvědčení, že ochrana před nebezpečím na pracovišti je záležitostí veřejnou.

Zákonné pojištění spadalo pod veřejné právo, ale jeho integrace a správa neměly být předmětem státní správy. Lepším řešením se nabízelo ustanovení subjektů, které byly tvořeny ze samostatných zaměstnavatelů. Zákon dal právo samosprávy zaměstnavatelským, **cechovním sdružením** (Berufsgenossenschaften).

Vývoj správy zákonného pojištění reagoval postupně zejména na existence specifických rizik jednotlivých odvětví výroby, regionální vztahy a zvláštnosti, eventuálně další okolnosti. Tak místo širokých sdružení bylo správou pověřeno několik zaměstnavatelských cechovních sdružení, která postupně přebírala funkci **cechovních pojišťoven**.

Cechovní pojišťovny se formují podle výrobních oblastí, takže jsou schopny reagovat na specifická rizika a zvláštní požadavky na bezpečnost, různorodost problémů a jejich řešení. Původně řídili cechovní pojišťovny pouze zástupci volení zaměstnavateli. Dnes je management duální, tzn. má stejný počet zástupců zaměstnavatelů i zaměstnanců, kteří dohromady tvoří zastupitelský sbor.

4.3.2 Funkce zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za úrazy a nemoci z povolání

1. Funkce a cíle náhrady

Nejčastějším důvodem zákonné náhrady škod je požadavek na odškodnění za úraz a škody nehodou vzniklé. Odškodnění za úrazy je v moderní společnosti velmi důležité, protože práce a příjem z ní představují hlavní zdroj obživy. Snížení nebo ztráta pracovní schopnosti vede nezbytně ke snížení nebo ztrátě výdělku, což má za následek pokles životní úrovně.

Pokud by náhrada škody byla jediný prvek pojištění pracovních úrazů, negativní ekonomické dopady by na sebe nenechaly dlouho čekat. Nechceme-li ohrozit hospodářskou prosperitu, je nezbytné zahrnout do každého systému náhrady škody prvky prevence, které mají vést k minimalizaci výskytu nehod. Potom určitý typ náhrady škody za zranění je optimální, jestliže se podaří vhodně zkombinovat cíle náhrady škod s cíli prevence tak, aby počet nehod zůstal malý a výše pojistného plnění stačila k uvedení do stavu před úrazem.

2. Způsoby odškodnění

Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání je součástí všeobecného sociálního pojišťovacího systému. Toto pojištění slouží jako nástroj ochrany výdělečně činné osoby proti definovaným rizikům, jejichž vznikem se snižuje nebo zaniká schopnost výdělečné činnosti.

V rámci minimalizace profesní ujmy byl vyvinut složitý a náročný systém rehabilitace a reaktivace.

a. Rehabilitace

V rámci rehabilitace požaduje zákon od cechovních pojišťoven odstranění nebo zmírnění špatného zdravotního stavu a ztrátu výdělečné schopnosti všemi dostupnými prostředky (např. vysoký standard lékařské péče).

Léčba se řídí přesně definovaným postupem. Dojde-li k úrazu, postupuje se podle pravidla „vše v jednom“, což se uskutečňuje pomocí tzv. **posudkového lékaře** (Durchgangs – Arzt).

Posudkový lékař řídí postup léčení od samého počátku na základě vlastního, zvláštního posudku. Zraněného musí vyšetřit, stanovit diagnózu a rozhodnout, jaká další opatření se musí učinit.

Cechovní pojišťovny disponují sítí zvláštních cechovních úrazových klinik (Berufsgenossenschaftliche Unfallkliniken), rozmístěných po celém území Spolkové republiky. Tyto úrazové nemocnice se zaměřují na léčbu akutních případů, některé na rehabilitační medicínu a jiné na diagnostiku a terapii nemocí z povolání.

b. Reaktivace

Úraz často úplně nebo částečně deformuje profesní schopnosti. Plnohodnotný systém reaktivace tedy obsahuje rozsáhlou síť nápravných opatření, jak postižené podpořit nebo jim pomoci získat ztracené schopnosti.

Úspěch reaktivace mnohdy závisí na včasném naplánování jejího postupu. Z toho důvodu vytvořily cechovní pojišťovny funkci tzv. **pověřenců**, kteří mají za úkol navázat kontakt s postiženým (nebo jemu blízkými) okamžitě po nehodě. Po rozhovoru s postiženým a

příslušným zdravotním personálem sestaví pověřenec plán včetně všech opatření a úkonů potřebných k úspěšnému návratu do pracovního života.

c. Druhy náhrad

Peněžité odškodnění za ušlý výdělek je řešeno takovým způsobem, aby se zabránilo citelnému poklesu příjmů v souvislosti se zraněním nebo nemocí. Existují následující nároky na dávky:

- **krátkodobá neschopnost** – pojištěná osoba má nárok na nemocenskou dávku (Verletzensgeld) až do šesti týdnů,
- **podpůrná dávka** (Unterhaltsgeld) – pacient ji pobírá během rehabilitace nebo reaktivace,
- **důchod** – mají na něj nárok dlouhodobě nemocní následkem pracovního úrazu s celkovou nebo částečnou ztrátou pracovní schopnosti.

Úroveň náhrady škod ve formě výše zmíněných dávek závisí na velikosti předešlých výdělků.

3. Prevence

Ekonomická efektivita pojištění může být dosažena pouze za předpokladu prevence nehod, která existuje ve třech rovinách. První podporuje nebo vyžaduje realizaci preventivních opatření, druhá penalizuje činy a stavy vytvářející nebezpečí úrazů a třetí rovina doplňuje tržní principy v oblasti pojištění poskytováním premií za snížení rizika.

a. Prevence úrazů

Prevence úrazů je cechovním pojišťovnám nařízena ze zákona, a aby mohly tuto povinnost plnit, stanovují pravidla a standardní postupy. Cechovní pojišťovny zaměstnávají **technický dozorčí orgán** (technische Aufsichtsbeamte), který má na starosti kontrolu

podniků, zda dodržují bezpečnostní předpisy, a v nezbytných případech za nedodržení předpisů a nařízení ukládají pokuty.

Nejvíce se zde klade důraz na poučení pojistníka a pojištěného, jak minimalizovat rizikové faktory a vyhnout se ztrátám. Cechovní pojišťovny si kvůli tomu osvojily vysoce specializované znalosti o bezpečnosti a prevenci a to díky jejich specializaci na jedno odvětví.

Důležitou roli hraje **Institut pro bezpečnost práce**, tzv. **BIA** (Berufsgenossenschaftliches Institut für Arbeitssicherheit), který se zabývá příčinami nehod a možnostmi jejich prevence. Jedna z oblastí výzkumu BIA se například věnuje bezpečnosti zařízení, přístrojů a strojů, což vyžaduje úzkou spolupráci s jejich výrobcí, která pomáhá k minimalizaci rizikových faktorů u potenciálně nebezpečných technických aparátů. Cechovní pojišťovny kladou rovněž důraz na školení personálu.

Důležitou úlohu prevence hraje pracovní lékařství, jehož součástí jsou pravidelné prohlídky dělníků, jejichž povolání může být zdraví škodlivé. Pro efektivnější prevenci v tomto směru cechovní pojišťovny zpracovávají údaje pro databanku s potenciálně nebezpečnými produkty a látkami na pracovišti.

b. Penalizace nesprávného počínání

Pokud zaměstnavatelé a zaměstnanci nejednají podle pravidel a standardů stanovených cechovními pojišťovnami, je úsilí o prevenci odkázáno k nezdaru. Žádný pojistný systém, na nějž se vyvíjí tlak, aby udržel výdaje na nízké úrovni, nemůže akceptovat chybné individuální jednání, které by dlouhodobě mohlo ohrozit celý systém.

Proto pokuty jsou jedním z nástrojů jak penalizovat počínání, které není v souladu s bezpečnostními předpisy. Další, přísnější forma bránící nedbalosti je plné nebo částečné odmítnutí pojistné ochrany. Zaměstnavatel tak ztrácí nárok zbavit se osobní odpovědnosti, pokud úmyslně zavíní nehodu, při níž dojde ke zranění zaměstnance. Mimo to by mohli zaměstnavatelé hradit celkové nebo částečné náklady na náhradu škody, kterou by

zraněnému poskytla cechovní pojišťovna, v případě, že příčinou nehody byla hrubá nedbalost ze strany zaměstnavatele. Také zaměstnanci mohou ztratit pojistnou ochranu, jednají-li proti bezpečnostním předpisům, což může vést až k odmítnutí nároku na pojistná plnění.

c. Stanovení pojistného podle rizikovosti

Pojišťovny mohou stanovit podmínky tak, aby přinutily pojistníky (zaměstnavatele) a pojištěné (zaměstnance) činit preventivní opatření proti ztrátám a snižovali tak výši ztrát. Stanovení pojistného podle stupně rizikovosti je nejdůležitější taktika úrazového pojištění. Do kalkulace pojistného musí být zahrnuta zásada: „čím větší riziko a častější nehody končící úrazem, tím vyšší pojistné, které podnik platí“.

Výše pojistky závisí na rozdílu mezi primární a sekundární diferenciací pojistného. Primární diferenciaci zohledňuje odvětvovou rizikovost (výše pojistky odpovídá výši mzdy a stupni nebezpečí v podniku, avšak nevztahuje se na konkrétní výskyt nebezpečí v daném podniku).

Zásadu lze vyjádřit následující rovnicí:

$$pojistné = \frac{mzdové\ náklady * riziková\ skupina * faktor}{1000}$$

Faktor znamená v této rovnici základní pojistku splatnou na určitou částku.

Smyslem sekundární diferenciaci je v daném podniku zohlednit počet nehod a zranění a s nimi související náklady (podniky, které jsou nad průměrem nebo pod průměrem úrovně nákladů na nehody, platí příplatek k pojistnému nebo získají slevu – systém bonus/malus).

5. Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání v ČR

5.1 Základní charakteristika

Zákonné pojištění upravuje ustanovení § 205d ZP, blíže pak vyhláška Ministerstva financí č. 125/1993 Sb. s novelami, kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Pojištění se týká všech zaměstnavatelů zaměstnávajících alespoň jednoho zaměstnance. Na základě zákonného pojištění jsou pojištěni všichni zaměstnavatelé – právnické a fyzické osoby, tuzemské nebo zahraniční subjekty zaměstnávající v ČR fyzické osoby podle zákoníku práce, s výjimkou organizačních složek státu.

Principem pojištění odpovědnosti zaměstnavatelů je to, že je konstruováno jako zákonné ve smyslu § 789 občanského zákoníku, tj. vzniká bez uzavření pojistné smlouvy na základě vzniku prvního pracovněprávního vztahu u zaměstnavatele. Zaměstnavatelé mají ze zákona povinnost platit pojistné ve vymezené výši, vymezené instituci a ve vymezených termínech.

Podstata pojištění spočívá v tom, že zaměstnavatel má právo, aby příslušná pojišťovna za něho nahradila škodu, která vznikla zaměstnanci pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, a to v rozsahu, v jakém zaměstnavatel odpovídá za škodu podle příslušných ustanovení zákoníku práce.

Zaměstnavatelé jsou pojištěni u:

- a. **České pojišťovny a.s.**, - ti, kteří s ní měli sjednáno toto pojištění k 31. prosinci 1992. Takto pojištěni jsou i zaměstnavatelé, na které přejdou práva

a povinnosti z pracovněprávního vztahu při vzniku právního nástupce těchto zaměstnavatelů,

- b. **Kooperativy, pojišťovny, a. s.,** - ostatní zaměstnavatelé (tedy zejména ti, kteří vznikli po 1.1.1993).

5.1.1 Povinnosti zaměstnavatele vůči pojišťovně

Vyhláška č. 125/1993 Sb. ukládá zaměstnavatelům řadu povinností vůči příslušné pojišťovně, provozovatele zákonného pojištění, zejména jde o:

- **oznamovací** – znamená, že zaměstnavatel, který zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance, tuto skutečnost uvede s IČ nebo jiným identifikačním znakem zaměstnavatele, a to písemně organizační jednotce pojišťovny, v jejímž obvodu má zaměstnavatel sídlo (trvalé bydliště),
- **platit** tzv. úrazové pojistné,
- **prevenční** – na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a při předcházení pracovním úrazům a nemocem z povolání,
- **informační** – znamená, že zaměstnavatel je povinen informovat o tom, že nastala škodná událost, tj. pracovní úraz nebo nemoc z povolání, vyjádřit se k náhradě škody požadované zaměstnancem, případně zmocnit pojišťovnu, aby jednala za zaměstnavatele s postiženým zaměstnancem,
- **součinnost v případě soudního řízení o náhradu škody z pracovního úrazu nebo nemoci z povolání** – zaměstnavatel je povinen informovat pojišťovnu, že ho zaměstnanec zažaloval u soudu o náhradu škody, v rámci soudního řízení je zaměstnavatel dále povinen respektovat pokyny pojišťovny, zejména nepřistoupit bez jejího souhlasu na uzavření smíru a nezavázat se k náhradě promlčené pohledávky.

5.1.2 Výpočet a splatnost pojistného

Pojistné si zaměstnavatel vypočítává sám. Základem pro výpočet pojistného je souhrn vyměřovacích základů pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti za uplynulé kalendářní čtvrtletí všech zaměstnanců, které v tomto období zaměstnavatel zaměstnával. K výpočtu použije zaměstnavatel sazbu uvedenou v příloze k vyhl. č. 125/1993 Sb., v platném znění, podle převažujícího předmětu podnikání zaměstnavatele klasifikovaného podle OKEČ (Odvětvové klasifikace ekonomických činností) zpracované Českým statistickým úřadem.

Minimální pojistné za kalendářní čtvrtletí je 100 Kč.

Pojistné se platí předem. Za I. čtvrtletí každého kalendářního roku je splatné do 31. ledna, za II. čtvrtletí do 30. dubna, za III. čtvrtletí do 31. července a za IV. čtvrtletí do 31. října. Vznikne-li zaměstnavateli, který v předcházejícím čtvrtletí nezaměstnával žádného zaměstnance, povinnost platit pojistné na toto pojištění, zaplatí zaměstnavatel první pojistné zpětně, nejpozději do konce prvního měsíce následujícího čtvrtletí. Zaplacení pojistného za celou dobu trvání pojištění a správnost jeho výpočtu je zaměstnavatel povinen prokázat, jinak se má za to, že pojistné nebylo uhrazeno. Nebylo-li pojistné zaplaceno řádně a včas, zvyšuje se o 10 % dlužné částky za každý započatý měsíc.

5.1.3 Nároky pojišťovny vůči zaměstnavateli

V určitých případech má pojišťovna vůči zaměstnavateli právo na náhradu až do výše pojistného plnění, které bylo poskytnuto zaměstnanci na odškodnění pracovního úrazu (nemoci z povolání). Je to například tehdy, jestliže zaměstnavatel nebo zaměstnanec zaměstnavatele způsobil škodu úmyslně, pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, došlo-li k porušení předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a pokud toto porušení bylo v příčinné souvislosti se vznikem škody, nebo došlo-li ke škodě v přímé souvislosti s výkonem činnosti provozované neoprávněně.

Stejné právo má pojišťovna proti zaměstnavateli, byla-li škoda způsobena zaviněným porušením pracovních povinností v pracovněprávních vztazích (například porušení pracovní kázně aj.). Tato náhrada je omezena jen do výše, kterou může zaměstnavatel požadovat na odpovědném zaměstnanci podle pracovněprávních předpisů.

5.1.4 Evidenční povinnost zaměstnavatele

Zaměstnavatel musí vyhotovit záznam a vést dokumentaci o všech pracovních úrazech, jejichž následkem došlo:

- ke zranění zaměstnance s pracovní neschopností delší než 3 kalendářní dny,
- k úmrtí zaměstnance.

Záznam se sepisuje bezprostředně po úrazu, shrnují se v něm výsledky šetření. Záznam má především obsahovat okolnosti, za jakých k úrazu došlo. Musí z něho být patrné, jestli zaměstnavatel dodržel všechny povinnosti uložené mu na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jestli nedošlo k porušení bezpečnosti práce apod.

V knize úrazů pak zaměstnavatel vede evidenci všech pracovních úrazů, tedy i ty, které nevedly k pracovní neschopnosti nebo pracovní neschopnost nepřesáhla 3 kalendářní dny.

Zaměstnavatel je povinen ohlásit pracovní úraz bez zbytečného odkladu:

- územně příslušnému útvaru Policie České republiky, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že v souvislosti s pracovním úrazem byl spáchán trestný čin,
- příslušnému odborovému orgánu nebo zástupci zaměstnanců pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
- po případě zaměstnavateli, který zaměstnance na práci k němu poslal,
- organizační jednotce příslušné pojišťovny, u které je zaměstnavatel pojištěn pro případ své odpovědnosti za škodu při pracovním úrazu,
- příslušnému inspektorátu bezpečnosti práce.

U smrtelných pracovních úrazů je ohlašovací povinnost také vůči nejbližším příbuzným postiženého zaměstnance.

Zaměstnavatel dále vede evidenci zaměstnanců, u nichž byla uznána nemoc z povolání, která vznikla na pracovišti zaměstnavatele, a zajišťuje odstraňování takových pracovních podmínek, které vyvolávají ohrožení vzniku nemocí z povolání. Na rozdíl od pracovních úrazů nemá zaměstnavatel žádnou ohlašovací povinnost.

5.1.5 Lhůty ve vztazích zaměstnavatel – pojišťovna

Ve vztahu mezi zaměstnavatelem a pojišťovnou existují tyto základní lhůty:

- 15 dnů k poskytnutí plnění po skončení šetření nutného ke zjištění rozsahu povinnosti pojišťovny poskytnout plnění (§ 6 vyhlášky č. 125/1993 Sb.),
- 3 letá promlčecí lhůta pro vymáhání pojistného ze strany pojišťovny po zaměstnavateli (§ 101 občanského zákoníku),
- 3 letá promlčecí lhůta pro uplatnění práva zaměstnavatele na plnění z pojištění vůči pojišťovně, tato promlčecí doba začíná běžet za 1 rok po vzniku pojistné události (§ 8 zákona č. 37/2004 o pojistné smlouvě).

5.1.6 Zdaňování náhrad vyplacených ze zákonného pojištění

Otázku zdanění jednotlivých náhrad poskytovaných z titulu odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání řeší zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, ve znění pozdějších předpisů, který říká v ustanovení § 6 odst.1 písm. d), že tyto náhrady, s výjimkou náhrady za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti podle § 194 ZP a s výjimkou náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti podle § 195 ZP, zdanění nepodléhají. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá, že náhrady za ztrátu na výdělku jsou kvalifikovány obdobně jako příjem ze závislé činnosti. Náhrada za ztrátu na výdělku náležící za dobu před 1. lednem 1993 zdanění nepodléhá.

5.2 Ekonomická analýza současného systému zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání

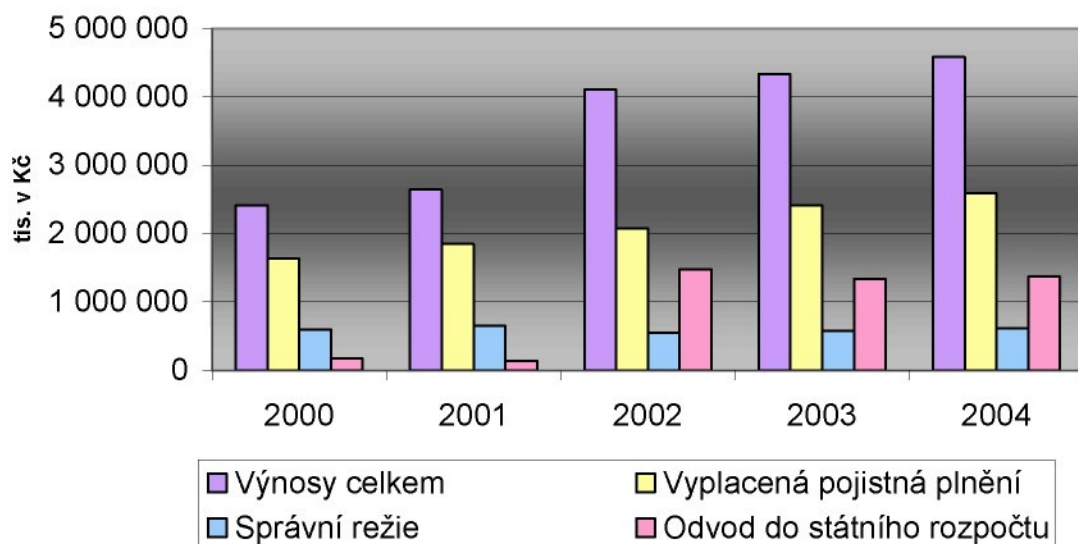
Při zavedení nového systému odškodňování byla správa tohoto pojištění svěřena třem komerčním pojišťovnám a to České pojišťovně, České Kooperativě a Moravskoslezské Kooperativě¹, vzhledem k absenci specializované instituce, která by tento systém spravovala. Toto řešení mělo být jen dočasné a do dvou let mělo dojít k transformaci systému, což se nestalo. Systém do této doby prodělal jen pár kosmetických změn a také v tomto roce se jedná o podstatnějších změnách.

1. Pojištění není provozováno pojistnou metodou, ale jakousi kombinací pojistné a rozpočtové metody, prakticky je financováno průběžným způsobem na principu mezigenerační solidarity. Pojištění je provozováno jako **neziskové** – přebytek pojistného nad výplatami pojistných plnění a nákladů správní režie je odváděn každoročně do státního rozpočtu a naopak z rozpočtu by byl hrazen eventuální deficit.

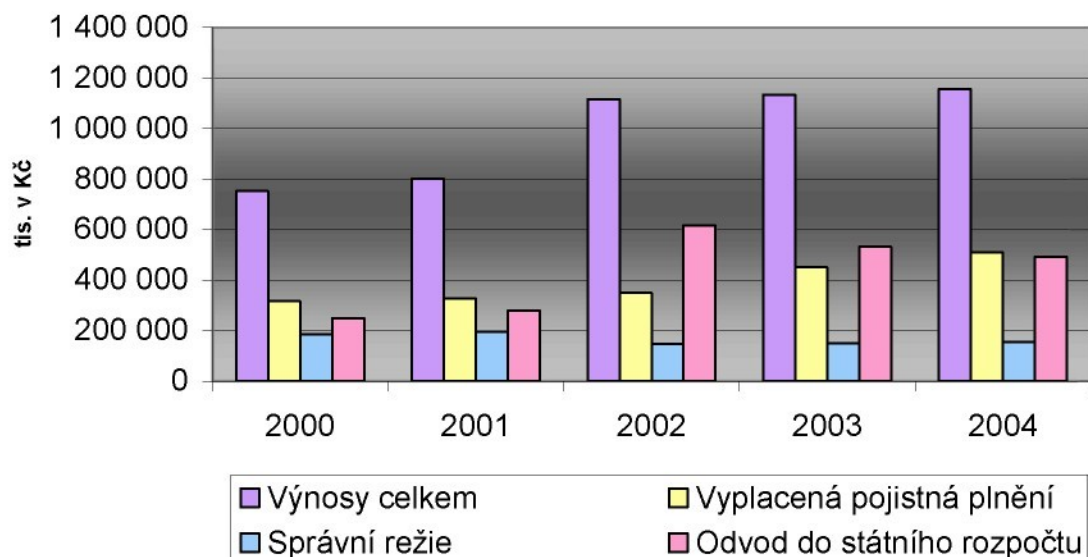
Celkovou situaci charakterizují následující grafy:

¹ Dnem 31.8.1999 došlo k zániku Moravskoslezské Kooperativy a jejímu sloučení s Českou Kooperativou v jednu společnost Kooperativa, pojišťovna, a.s..

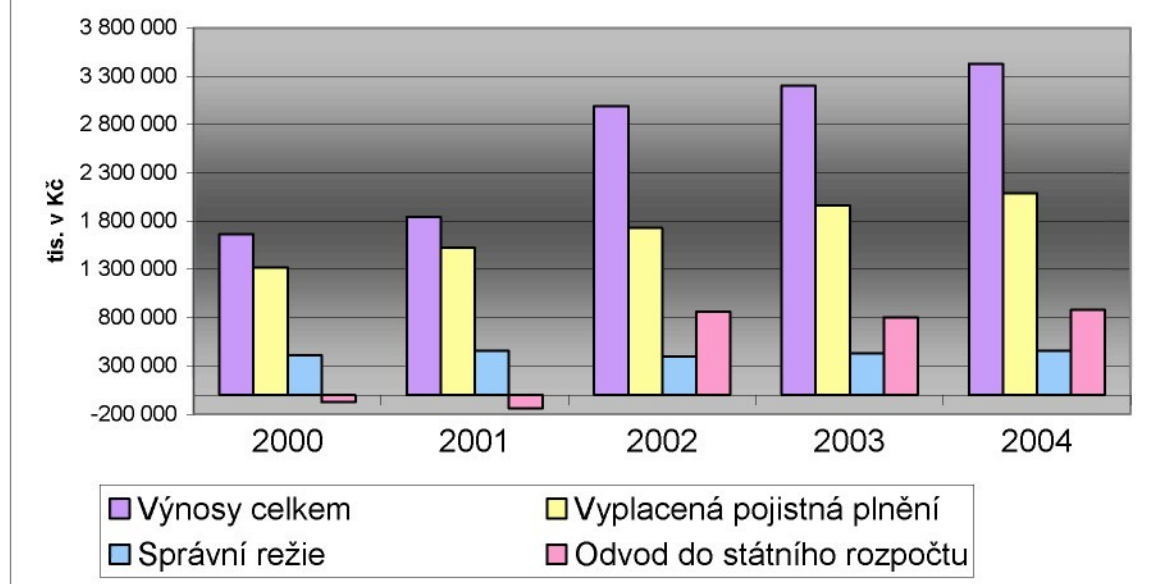
Graf č. 1: Souhrnné výsledky provozu zákonného pojištění v letech 2000 - 2004

Graf č. 2: Výsledky provozu zákonného pojištění České pojišťovny a.s.

**Graf č. 3: Výsledky provozu zákonného pojištění
Kooperativy, pojišťovny, a.s.**

Výnosy celkem jsou tvořeny přijatým pojistným a výnosy z přijatého pojistného.

Přijaté pojistné činilo celkem v roce 2004 za obě pojišťovny 4 551,0 mil. Kč, což je v porovnání s rokem 2003 více o 5,91 %. Podstatný nárůst objemu přijatého pojistného nastal rokem 2002, což bylo důsledkem růstu mezd a zvýšení sazeb pojistného od 1.1.2002 stanovených vyhláškou č. 125/1993 Sb., která určuje podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, ve znění pozdějších předpisů, která byla naposledy novelizována vyhláškou č. 487/2001 Sb..

Z grafů je patrný rozdílný vývoj základních ukazatelů mezi ČP a KOOP, který spočívá v tom, že ČP pojišťuje jen zaměstnavatele, kteří byli pojištěni před r. 1993 a tak vlivem zániku mnohých z nich počet pojištěných plátců klesá, zatím co u KOOP dochází k nárůstu pojištění nových zaměstnavatelů. Přijaté pojistné za rok 2004 oproti r. 2003 v ČP vzrostlo jen o 2,21 %, naopak u KOOP o 7,21 %.

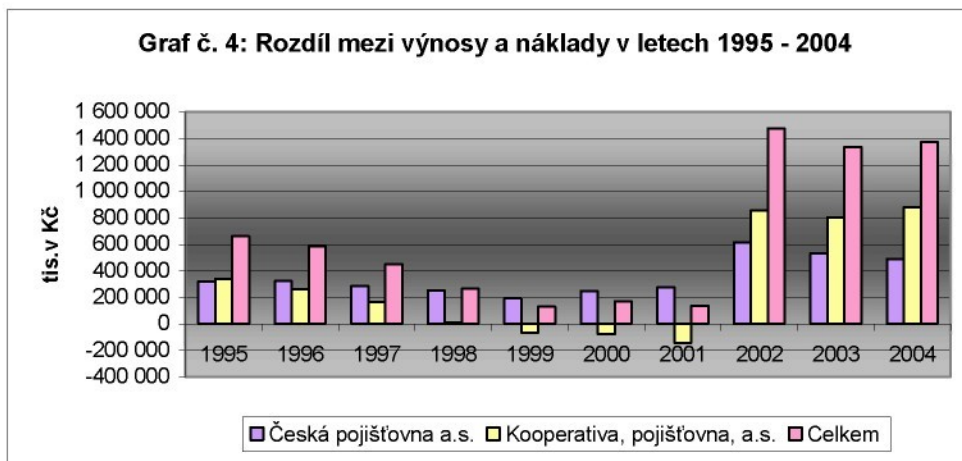
Ve výnosech z uložených prostředků došlo oproti předchozímu roku ke snížení o 3,54 mil. Kč - což je převážně odrazem snižování úrokových sazeb.

Vyplacená pojistná plnění za škody se v r. 2004 uskutečnila ve výši 2 595,6 mil. Kč, což je o 7,44 % více v porovnání s předchozím rokem. V roce 2003 se projevil dopad změn vyvolaných úpravou pojistných náhrad podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, platné od 1.1.2002, a tempo nárůstu vyplacených pojistných plnění se mírně zvýšilo.

Celkový růst vyplacených náhrad je rovněž ovlivněn vyššími průměrnými náklady na jednu pojistnou událost, hlavně vlivem růstu průměrných mezd na poskytovanou náhradu za ztrátu na výděлку po dobu pracovní neschopnosti, ale i stále vyššími doplatky za léky, lékařskou a rehabilitační péči a zdravotní pomůcky.

Kalkulovaná správní režie činila od vzniku pojištění necelých třicet procent, poté 25 % ze všech vybraných peněz a od r. 2002 tento podíl klesl na 13,5 %. I přes to lze na grafech vidět, že nedošlo k významnému poklesu a to díky tomu, že se rok od roku vybírá čím dál více na pojistném, a tak částka, která zůstává v pokladně obou pojišťoven, se za uplynulých deset let prakticky nezměnila.

Odvod do státního rozpočtu činí rozdíl mezi výnosy a náklady (vyplacená pojistná plnění a správní režie).

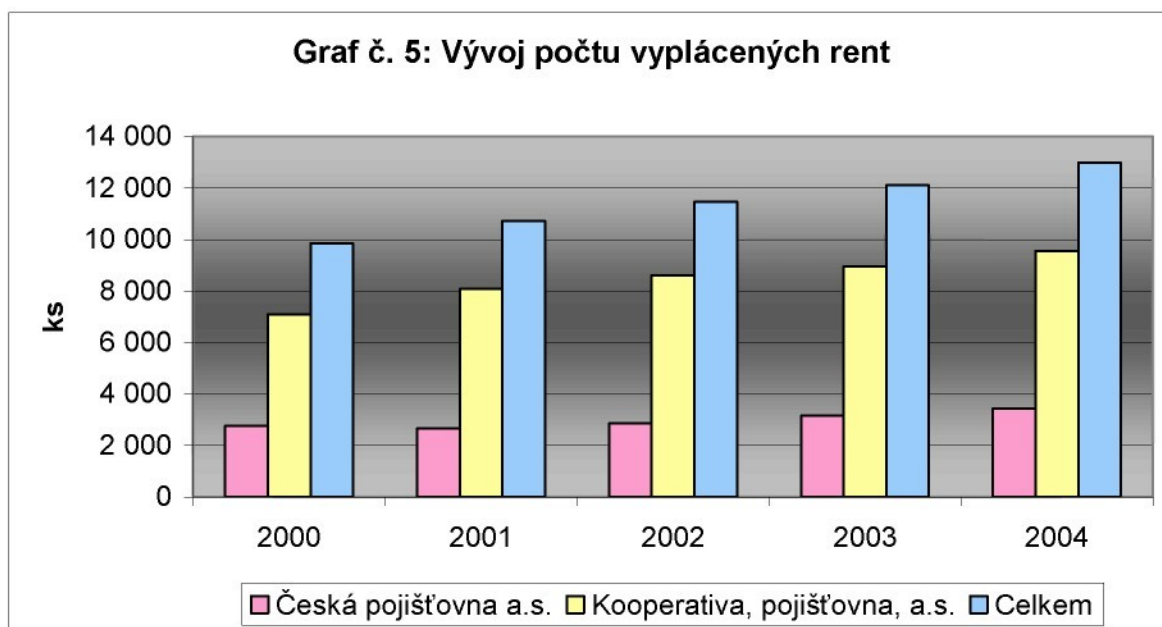
Celkový přebytek v roce 2004 činil 1 373,5 mil. Kč, což znamená, že se zvýšil o 36,5 mil. Kč v porovnání s minulým rokem. Přebytek vykazují obě pojišťovny a to tak, že u ČP došlo k jeho snížení (92,56 %), zatím co u KOOP k jeho zvýšení (109,44 %).

Na grafu lze vidět, že se systém jeví jako ziskový, i když výdaje rostou rychleji než příjmy z tohoto pojištění. Přebytek mezi výnosy a náklady od roku 1995, kdy dosáhl výše 663 mil. Kč, se každoročně snižoval, s výjimkou roku 2002, kdy se zvýšil v důsledku uvedených změn v právních předpisech, které ovlivnily jak přijaté pojistné, tak vyplacená pojistná plnění. I nadále lze očekávat, že při zachování současného systému, bude celkový přebytek klesat.

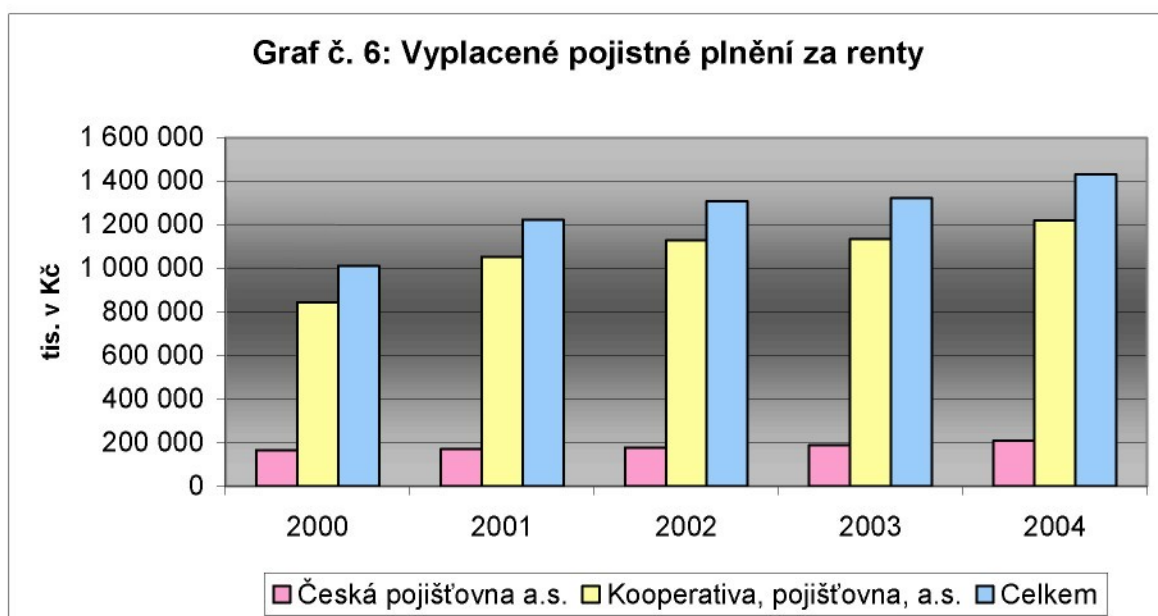
2. Pověřené pojišťovny **nevytvářejí technické rezervy na budoucí výplaty** (např. rentu z titulu ztráty na výděлку po skončení pracovní neschopnosti), přitom rok od roku roste celkový počet rent a výplata pojistného plnění na renty.

Pojistná plnění na renty zahrnují:

- náhradu za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti a
- náhradu nákladů na výživu pozůstalých.

V roce 2004 celkový počet rent činil 12 987, což je oproti roku 2003 nárůst o 880 případů.

Vyplacená pojistná plnění za renty, které jsou průběžně valorizovány, byla za rok 2004 ve velikosti 1 431,5 mil. Kč, v porovnání s předchozím rokem se tedy zvýšila o 8,25 %.

<u>Podíl vyplacených rent na celkovém vyplaceném pojistném plnění</u>			
Rok	Česká pojišťovna a.s.	Kooperativa, pojišťovna, a.s.	Celkem
2000	52,58 %	63,88 %	61,70 %
2001	52,03 %	69,25 %	66,20 %
2002	51,00 %	65,27 %	62,87 %
2003	41,80 %	57,70 %	54,74 %
2004	41,21 %	58,55 %	55,15 %

Uvedené skutečnosti signalizují, že se neustále zvyšují závazky pojišťoven, které budou splatné v následujících letech a zatíží v budoucnu příjmy z tohoto pojištění. Tím, že přebytky z hospodaření v běžném roce jsou pojišťovnami odváděny do státního rozpočtu,

nevytvářejí pojišťovny na tyto budoucí závazky žádné pojistné rezervy. Tato budoucí finanční zátěž jistě povede k ještě větším problémům současného systému, a proto by neměla chybět politická vůle transformovat tento systém, jak se předpokládalo od jeho vzniku.

6. Problémy a perspektiva současného systému úrazového pojištění v ČR

6.1 Problémy současného systému

Parametry z ekonomické analýzy ukazují, že celý systém není schopný dobrého ekonomického fungování. Prostředky, které jsou odvedeny do státního rozpočtu by měly být použity na tvorbu rezerv na dlouhodobě vyplácené dávky, což se nestává a mizí neznámo kde ve státním rozpočtu. Při tom dochází k nárůstu vyplacených rent a také k růstu průměrné roční vyplácené renty. Také je tendence k nárůstu průměrné výše pojistného plnění připadající na jednu vyřízenou pojistnou událost, která je způsobena jednak valorizováním mezd zaměstnanců a růstem průměrných výdělků rozhodných pro výpočet náhrad za ztrátu na výděлку a atd. To vše směřuje k tomu, že systém bude v budoucnu čelit značným finančním závazkům.

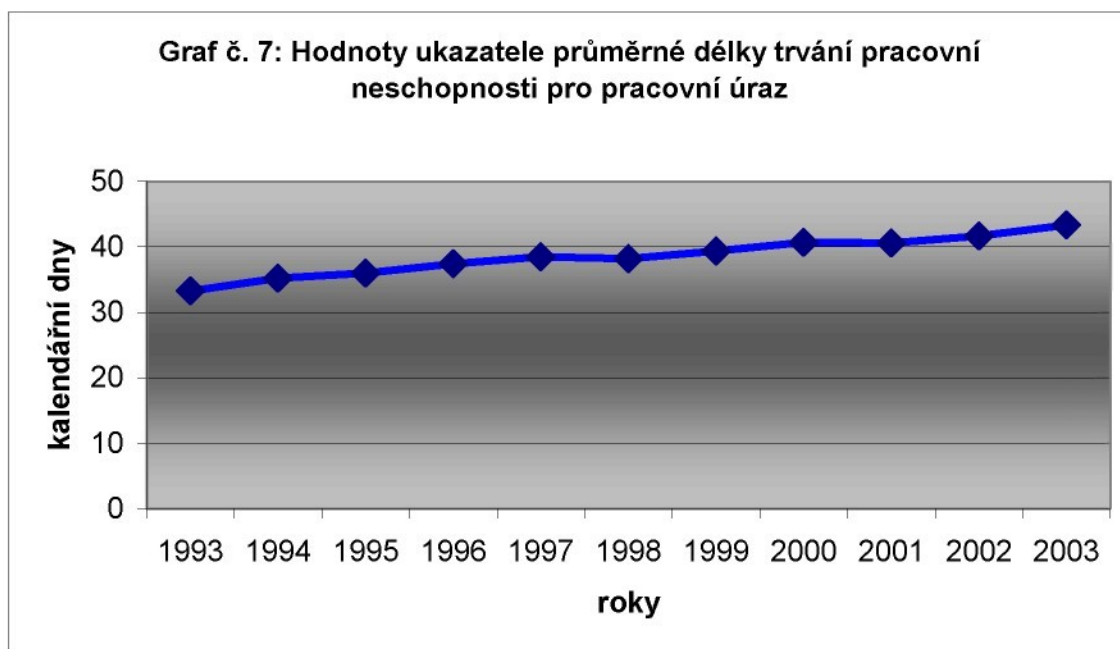
Někteří odborníci se domnívají, že pojišťovny mohou díky státní zakázce počítat každý rok s mnohamilionovými příjmy a přitom se nemusejí nikomu zpovídat, na kolik je přišla práce, kterou za tyto peníze odvedly. Nejvyšší kontrolní úřad na tento názor konstatoval, že zisk pojišťoven není ničím odůvodněný.

MPSV ale nyní tvrdí, že stát by stejný systém dokázal spravovat za méně než polovinu. Podle jeho výpočtů by mu stačilo 260 miliónů, zatím co pojišťovny inkasují přibližně 550 miliónů ročně (z toho KOOP přibližně 400 miliónů a zbytek ČP). Nutno ale podotknout, že ne celá částka je čistým ziskem, část z ní připadá na skutečné náklady spojené s výběrem pojistného a vyplacených náhrad. „Tento rozdíl by mohl vést buď ke snížení pojistného, nebo by mohl být použit k lepším službám - zvýšení prevence, rehabilitaci a podobně," říká náměstek ministra práce a sociálních věcí Jan Hofman.

Dalším problémem je, že současný systém je neprůhledný, pojišťovny nemají možnost kontrolovat, zda se někdo nesnaží celý systém zneužít. Současný systém také neobsahuje žádné preventivní opatření, která by pracovním úrazům a nemocím z povolání předcházela. Není možné také kontrolovat pojišťovny, zdali je kalkulovaná režie opodstatněná.

Zákon nemotivuje zaměstnavatele, aby se více starali o bezpečnost práce. Denně leží kvůli pracovnímu úrazu doma nebo v nemocnici v průměru deset tisíc lidí. A podle odborníků je případů poškození zdraví při práci o několik desítek procent více, než jich firmy oznámí. Například cizinci pracující na území ČR nemají zájem, aby se pracovní úraz prošetřoval, a přistoupí tak na finanční vyrovnání tzv. bokem.

Znepokojivá je také hodnota ukazatele průměrné délky trvání pracovní neschopnosti v případě pracovního úrazu. Zatímco před třiceti roky to bylo necelých 22 dní, v roce 2003 už 43,36 kalendářního dne.

Řešení by se mohlo najít, pokud se stát zaměří na skutečnost, o kterou každému podniku jde, a to o peníze. Ti, co by se o bezpečnost práce starali, by měli slevy na pojistném.

6.2 Perspektiva současného systému

Dne 31.1.2005 byl ministrem práce a sociálních věcí předložen k projednání ve vládě ČR další pokus o transformaci současného systému zákonného pojištění a to v podobě návrhu zákona o úrazovém pojištění. Nový zákon by měl změnit celý dosavadní systém a také by měl motivovat zaměstnavatele i zaměstnance k vytvoření co nejlepších podmínek pro bezpečnou práci. Pokud zákon projde oběma komorami, jak parlamentem tak senátem, a schválením prezidentem, tak se předpokládá, že by začal platit od 1.1.2006.

Důvody vzniku nového zákona o úrazovém pojištění:

- zavedení preventivní funkce pojištění v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
- zavedení léčebné a pracovní úrazové rehabilitace,
- úprava náhrad a dávek, které by vedlo k omezení zneužívání systému pojištění pracovních úrazů a nemocí z povolání,
- zavedení ekonomických nástrojů do pojištění (bonus – malus) působících na zaměstnavatele motivačně ke snižování rizik vzniku pracovních úrazů a nemocí z povolání,
- umožnění efektivnějšího výběru pojistného díky snížení počtu neplátců, protože stát má na rozdíl od komerčních pojišťoven lepší přehled o všech zaměstnavatelích.

6.2.1 Hlavní princip zákona o úrazovém pojištění

Hlavním principem nového zákona je přenesení odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví pracovním úrazem nebo nemocí z povolání z oblasti pracovněprávní do systému sociálního zabezpečení. Úrazové pojištění bude kompletem k pojištění zdravotnímu, nemocenskému a důchodovému. Pojmy pojistná událost a náhrada škody jsou nahrazeny sociální událost a sociální dávka.

Nový systém úrazového pojištění by převzal závazky vzniklé v systému zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání, hradil by nově také obdobné náhrady poskytované v současné době zaměstnancům organizačních složek státu a také tzv. staré nároky, tj. náhrady škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání, které vznikly před 1. lednem 1993, a u nichž povinnost uspokojit tyto nároky přešla, popř. přejde na stát. Mimo systém úrazového pojištění by zůstali do budoucna z okruhu zaměstnaných osob s ohledem na specifický charakter jejich činnosti pouze vojáci z povolání a příslušníci bezpečnostních sborů.

Nositelem pojištění by byla ČSSZ, která by zajišťovala aktivní výběr pojistného na základě průběžného porovnání seznamu poplatníků pojistného s registrem ekonomických subjektů. MPSV si od toho slibuje, že pokud pojištění bude provádět organizační složka státu, zajistí se tak vyhodnocení průběhu pojištění za účelem nastavení jeho vyváženého režimu. Také, že dojde ke snížení nákladů na provoz a správu pojištění, protože veškerou agendu bude spravovat jeden celek a ne dva komerční subjekty.

Nositel pojištění by dále vyplácel dávky, což znamená, že zaměstnavatelé by už nestanovovali výši jednotlivých náhrad a neprováděli jejich výplatu. Od tohoto principu se očekává, že zaměstnavatelům sníží náklady související s pojištěním.

Nový zákon předpokládá zrušení objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za škody při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Systém sociálních dávek by měl vést k motivaci poškozeného zaměstnance k návratu do pracovního procesu a omezení možnosti zneužití pojištění.

Úrazová rehabilitace - nepeněžitá dávka, který by měla zaměstnanci pomoci k dřívějšímu uzdravení a navrácení do pracovního procesu za lepších podmínek. Předpokládá se, že bude jako ostatní dávky doplňkem k rehabilitaci poskytované z nemocenského a zdravotního pojištění a v rámci politiky zaměstnanosti.

Prevence – v této oblasti je zřetelné, že podle mezinárodních zkušeností, kde si jak veřejné tak soukromé systémy uvědomují její význam, začlenění prevence vzniku pracovních úrazů a nemocí z povolání do navrhované úpravy bylo nezbytností. Prevence prováděná

nositelem pojištění nebude nahrazovat plnění povinností jednotlivých zaměstnavatelů v oblasti prevence rizik, uložených zákoníkem práce, ale bude působit celoplošně k předcházení vzniku poškození zdraví při práci. Na tuto úrazovou prevenci bude v jednotlivých letech vyčleněno 6 % z celkového objemu dávek vyplacených v předchozím roce.

Systém bonus-malus – by měl motivovat zaměstnavatele ke zvyšování úrovně bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Jde o tzv. přírůžku k pojistnému nebo slevu na pojistném, která ovlivní výši placeného pojistného v závislosti na vývoji počtu a závažnosti pracovních úrazů a nemocí z povolání.

6.2.2 Námitky proti novému zákonu

Proti novému zákonu o úrazovém pojištění se postavila jak ČAP, zaměstnavatelé, tak i mnoho jiných odborníků.

Vyjádření ČAP

Z pohledu České asociace pojišťoven nepředstavuje předložený návrh žádnou zásadní systémovou změnu. Má být nahrazeno stávající pojištění, které dosud funguje a z hlediska ekonomické dostatečnosti nepůsobí, na rozdíl od jiných sociálně zdravotních systémů, žádné problémy. [23]

ČAP je přesvědčena, že navrhovaný systém je jen jedním, a navíc nejmeně šťastným, z možných řešení. Předkladatel v tomto směru neúplně informuje o situaci v Evropě a alternativách, které zde existují. Velkou část důvodové zprávy věnuje konfrontaci s komerčním pojištěním, o kterém nemá dostatek informací a dopouští se mnoha argumentačních pochybení. [23]

NÁVRH ZÁKONA:

- neřeší důsledně dopady odstranění objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání a neupravuje chybějící parametry důležité pro stanovení odpovědnosti za škodu. Tím se vytváří prostředí právní nejistoty, jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele,
 - je nepřehledný. Fungování systému je závislé na mnoha dalších předpisech, což stěžuje orientaci uživatelům. Některé problémy sice pojmenovává, ale neřeší,
 - nepracuje s pojmy škoda a náhrada škody, jako se základními kategoriemi pojištění, nepracuje s pojmem pojistná událost. Zásadně mění i ustálenou terminologii používanou v souvislosti s poškozením zdraví. Přijetí zákona by vyžadovalo novelizaci 35 právních předpisů. Změna povahy pojištění a zmíněné právní úpravy by tak vnesly do stabilizovaného prostředí nežádoucí nejistoty,
 - v oblasti procesního práva omezuje práva účastníků řízení. Jednostupňové správní řízení, kde jediným rozhodovacím místem je Česká správa sociálního zabezpečení, které je zároveň správcem celého systému, vytváří nerovné podmínky při uplatňování práva. Proti rozhodnutí ČSSZ nepřipouští řádné opravné prostředky.
- [23]

Ačkoliv jiné sociálně zdravotní systémy hledají východisko v soukromém sektoru, u této agendy se stát spolupráci se soukromým sektorem nepochopitelně brání. Přitom komerční pojišťovny mají dostatek zkušeností s transformací zákonného pojištění odpovědnosti z provozu vozidla na povinně smluvní. Jsou schopné zabezpečit veškeré potřebné služby v potřebné kvalitě a s lepším servisem, jak pro zaměstnavatele, tak pro poškozené zaměstnance. Jedině smluvní vztah pojišťovny a klienta může zabezpečit individuální přístup jak v nastavení vhodných podmínek, tak pro specifikaci potřeb pojištěného a zejména pro řízení rizika. Navíc jedině soukromý sektor dokáže získat více finančních prostředků do celého systému, aniž by zatěžoval klienta. Lze prokázat i to, že v případě pracovních úrazů nehrozí žádné dramatické zvyšování sazeb. [23]

6.2.3 Příčiny neuspokojivé transformace současného systému

Důvody neschopnosti MPSV předložit takový návrh, který by navázal na rozvinutý systém úrazového pojištění z let 1888 – 1948 a byl v souladu s právem Evropské unie, můžou ležet v tom, že MPSV nemá odborné zázemí pro zpracování takového úkolu a není ochotné spolupracovat s ostatními resorty.

Zákonné pojištění v ČR ovlivňují tři resorty a to:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Ministerstvo zdravotnictví,
- Ministerstvo financí.

MPSV působí v oblasti pracovněprávní legislativy a v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP).

MF působí v oblasti dozoru nad soukromým pojišťovníctvím a k vydání prováděcího předpisu s podmínkami pojištění a sazeb.

MZ pak má působnost v posuzování zdravotního stavu poškozených zaměstnanců, stanovení legislativy v oblasti hygieny a vydává předpis, stanovující pravidla pro hodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Jejích špatná spolupráce byla vidět i při návrhu tohoto zákona, kdy v rámci vnitřního připomínkového řízení bylo předloženo 195 připomínek a z toho 26 od navrhovaného nositele pojištění – ČSSZ.

6.2.4 Další řešení transformace současného systému

Samotné pojišťovny by preferovaly uvolnění dosavadního systému do soukromého sektoru, podobně jako tomu bylo u povinného ručení. Jde o pojištění odpovědnosti za

škodu, se kterým mají pojišťovny dostatek zkušeností, odborný personál a technické zázemí.

Transformace tímto směrem by byla jak pro zaměstnavatele, tak pro poškozené zaměstnance neschůdnějším a nejméně bolestivým řešením. Poškozeným by byl zaručen podstatně lepší servis, než může nabídnout jakýkoliv státní nebo veřejnoprávní systém.

Proti komerčnímu systému se však jednoznačně stavějí představitelé odborů, kteří nadále setrvávají na požadavku zakotveném ve sjezdovém usnesení a to na vytvoření jedné neziskové veřejnoprávní pojišťovny. Převod správy na ČSSZ chápou jako první správný krok transformace, ale zdá se, že je nezajímá, za jak dlouho nebo zda vůbec MPSV uskuteční jimi požadovaný druhý krok.

7. Závěr

Praxe ukazuje, že i přes současný rozvoj výrobních technologií a snižování namáhavosti práce při účinnějším fungování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a předcházení vzniku škod nelze vznik pracovních úrazů a nemocí z povolání zcela minimalizovat a snížit tak povinnost zaměstnavatelů k náhradám škody.

V ČR funguje v současné době systém, jehož parametry určuje stát, a podle kterého jsou zaměstnavatelé povinni pojistit se za odpovědnost u některé z komerčních pojišťoven. V případě, že dojde k pracovnímu úrazu, poškození zaměstnanci dostávají náhradu škody.

Podle mého názoru a ekonomické údaje tomu nasvědčují, je důležité, aby v naší zemi došlo konečně k transformaci současného systému zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

Domnívám se, že na tomto nezbytném úkolu by měly spolupracovat jak státní instituce (MPSV, MF a MZ), tak by měli být přizváni zástupci komerčního sektoru, jako například ČAP, odbory a zástupci dvou komerčních pojišťoven (KOOP a ČP), které doposud pojištění provozují na základě státní zakázky a mají s jeho praktickou stránkou nejvíce zkušeností.

Při úvahách o volbě způsobu správy úrazového pojištění je třeba určitě zohlednit faktory jako jsou rozsah nutných legislativních změn, nutné náklady na zřízení subjektů, které budou pojištění spravovat, a výši jejich provozních nákladů. Také schopnost předepsat adekvátní pojistné a zajistit jeho výběr, schopnost provádět účinnou prevenci včetně ekonomických stimulů zaměstnavatele, schopnost adekvátně odškodnit zaměstnance a schopnost jeho rychlého navrácení do pracovního procesu, stejně tak zajistit možnost účinného státního dozoru a účasti státu nad provozem systému.

Pokud se transformace uskuteční prostřednictvím nového zákona o úrazovém pojištění, ke kterému se staví pozitivně pouze jeho navrhovatel – MPSV a zástupci odborů, je jen

otázkou času a politického jednání současné vlády, která si stanovila ve svém programovém prohlášení jako jednu z hlavních priorit vytvoření nového průběžně financovaného veřejnoprávního systému úrazového pojištění.

Já osobně, bych byla pro transformaci systému prostřednictvím soukromého sektoru, podobně jako tomu bylo u povinného ručení. Komerční pojišťovny mají dostatek zkušeností s pojištěním odpovědnosti za škodu, odborný personál i technické zázemí.

Seznam použité literatury

Zákony a jiné právní předpisy:

- [1] JOUZA, L. *Zákoník práce s komentářem* 5. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. ISBN 80-7273-101-7.
- [2] *Vyhláška MF č. 125/1993 Sb.*, kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

Odborné publikace:

- [3] MIKYSKA, M. *Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání* 2. vyd. Olomouc: Anag, 2001 ISBN 80-7263-069-5.
- [4] HOLUB, M. aj. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním* 1.vyd. Praha: Linde, 2003 ISBN 80-7201-402-1.
- [5] DANDOVÁ, E. *Náhrada škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání* 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2002 ISBN 80-7175-116-2.
- [6] DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví* 1.vyd. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-67-X.
- [7] MARVAN, M. a CHALOUPECKÝ, J. *Dějiny pojišťovnictví v Československu* 2. díl 1. vyd. Bratislava: Alfa Konti, 1993 ISBN 80-88739-01-2.
- [8] MARVAN, M. a CHALOUPECKÝ, J. *Dějiny pojišťovnictví v Československu* 3. díl 1. vyd. Praha: Česká pojišťovna, 1997.
- [9] VOSTATEK, J. *Sociální zabezpečení – teorie a politika* 1.vyd. Praha: VŠE, 1995. ISBN 80-7079-725-8.

- [10] VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění* 1.vyd. Praha: Codex Bohemia, 1996. ISBN 80-85963-21-3.

Články uveřejněné v tisku a časopisech:

- [11] MESRŠMÍD, J. Pojištění pracovních úrazů a nemocí z povolání. *Pojistný obzor*. Praha: 2004, roč. 81, č. 12., s. 5-6. ISSN 0032-2393.
- [12] Pojištění pracovních úrazů v Belgii. *Pojistný obzor* Praha: 1997, roč. 74, č. 2., s. 13-14 ISSN 0032-2393.
- [13] FUCHS, M. Německý systém zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání - I. část. *Právo a zaměstnání* Praha: 1997, roč. 3, č. 3, s. 3-6. ISSN 1211-1139
- [14] FUCHS, M. Německý systém zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání - II. část. *Právo a zaměstnání* Praha: 1997, roč. 3, č. 4, s. 5-8. ISSN 1211-1139
- [15] NOVOTNÝ, J. Jak dál v odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání?. *Pojistný obzor* Praha: 2004 roč. 81, č. 3, s. 7-8 ISSN 0032-2393.

Diplomové a výzkumné práce:

- [16] TRUXA, M. *Odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání*. [Diplomová práce] Praha: Vysoká škola ekonomická – Fakulta financí a účetnictví, 2001.
- [17] VOMLELOVÁ, M. *Materiál z Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění* [Výzkumná zpráva.], 21.4.2005

Internetové stránky:

- [18] www.noviny-mpsv.cz
- [19] www.tiscali.cz
- [20] www.bozpinfo.cz
- [21] www.mfer.cz
- [22] www.mpsv.cz
- [23] www.cap.cz

Seznam grafů a obrázků

Obrázky:

Obr. 1 - Vývojové etapy systému odškodňování v českých zemích

Obr. 2 - Struktura současného systému úrazového pojištění v ČR

Obr. 3 - Struktura odškodňování v rámci belgického systému

Grafy:

Graf č. 1 - Souhrnné výsledky provozu zákonného pojištění v letech 2000 – 2004

Graf č. 2 - Výsledky provozu zákonného pojištění České pojišťovny a.s.

Graf č. 3 - Výsledky provozu zákonného pojištění Kooperativy, pojišťovny, a.s.

Graf č. 4 - Rozdíl mezi výnosy a náklady v letech 1995 – 2004

Graf č. 5 - Vývoj počtu vyplácených rent

Graf č. 6 - Vyplacené pojistné plnění za renty

Graf č. 7 - Hodnoty ukazatele průměrné délky trvání pracovní neschopnosti pro pracovní úraz

Seznam příloh

Příloha č. 1

- Sazby pojistného podle převažující činnosti vykonávané zaměstnavatelem
(4 stránky)

Příloha č. 2

- Seznam nemocí z povolání (7 stránek)

Příloha č. 1

**Sazby pojistného podle převažující činnosti vykonávané
zaměstnavatelem**

OKEČ- kód	Ekonomická činnost (OKEČ-název)	Z vyměřovacího základu v promile
10.1	Dobývání černého uhlí včetně výroby černouhelných briket	50,4
12	Dobývání a úprava uranových a thoriových rud	
13	Dobývání rud	
15.1	Výroba masa a masných výrobků (vč. drůbeže)	9,8
15.2	Zpracování ryb a rybích výrobků (vč. konzervování)	
15.4	Výroba rostlinných a živočišných olejů a tuků	
20.1	Výroba pilařská a impregnace dřeva	
24.11	Výroba technických plynů	
26.11	Výroba plochého skla	
26.7	Zpracování přírodního kamene	
27.5	Odlévání kovů (slévárství)	
37.1	Zpracování kovového odpadu a šrotu	
45	Stavebnictví	
75.25	Protipožární ochrana a ostatní záchranné práce	
02	Lesnictví, těžba dřeva a přidružené služby	8,4
10.2	Dobývání hnědého uhlí včetně výroby hnědouhelných briket	
11	Dobývání ropy a zemního plynu a související služby	
14.1	Dobývání a úprava kameniva	
15.5	Úprava a zpracování mléka	
15.83	Výroba cukru	
15.9	Výroba nápojů	
17.14	Úprava a spřádání lnářských vláken	
17.25.4	Tkaní jutařských tkanin	
17.53	Výroba netkaných textilií a výrobků z nich (kromě oděvů)	
20.2	Výroba dýh, překližkových výrobků a aglomerovaných dřevařských výrobků	
20.3	Výroba stavebně truhlářská a tesařská	

20.4	Výroba dřevěných obalů	
21.1	Výroba vlákniny, papíru a lepenky	
24.3	Výroba nátěrových hmot, laků a podobných ochranných vrstev, tiskařských černí a tmelů	
24.64	Výroba chemických výrobků pro fotografické účely	
24.7	Výroba chemických vláken	
24.11	Výroba pryžových pneumatik	
24.12	Protektorování a opravy pryžových pneumatik	
26.13	Výroba dutého skla	
26.26	Výroba žáruvzdorných keramických výrobků	
26.3	Výroba keramických obkládaček a dlaždic	
26.5	Výroba cementu, vápna a sádry	
26.6	Výroba výrobků z betonu, cementu a sádry	
26.81	Výroba brusiv	
27.1- 27.4	Výroba kovů (kromě slévárenství)	
28	Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků kromě výroby strojů a nářadí	
29	Výroba strojů a přístrojů	
31.3	Výroba kabelů a vodičů	
35.1	Stavba lodí a člunů (vč. oprav)	
36.1	Výroba nábytku	
37.2	Zpracování nekovového starého materiálu a zbytkového materiálu	
60.2	Pozemní doprava (mimo potrubní a železniční) vč. MHD	
85.2	Veterinární činnosti	
90	Odstraňování odpadu a odvod odpadních vod	
01	Zemědělství	7
16	Zpracování tabáku	4,2
17.23	Tkaní česaných vlnářských tkanin	
17.24	Tkaní hedvábnických tkanin	
17.25.3	Tkaní lnářských tkanin	
17.25.5	Tkaní vigoňových tkanin	
17.4	Výroba konfekčního textilního zboží (kromě oděvů) - koberce, ložní prádlo aj.	
17.52.1	Výroba provaznická	

17.54.1	Výroba stuh a prýmků
17.54.2	Výroba tylů, krajek, záclon a výšivek
17.6	Výroba pletených materiálů
17.7	Výroba pleteného zboží
18	Oděvní průmysl, zpracování a barvení kožešin
19	Výroba usní a úprava kůží; výroba brašnářského a sedlářského zboží a obuvi
26.21	Výroba keramických a porcelánových výrobků pro domácnost a ozdobných předmětů
26.22	Výroba keramických výrobků pro sanitární účely
30.02	Výroba počítačů aj. přístrojů a zařízení na zpracování dat
32	Výroba rádiových, televizních a spojovacích zařízení a přístrojů
33	Výroba zdravotnických, přesných a optických přístrojů a hodin
35.3	Výroba letadel a kosmických lodí
36.2	Výroba zlatnických a šperkařských předmětů
41	Výroba a rozvod vody
55	Pohostinství a ubytování
60.3	Potrubní doprava
61.11	Námořní doprava
62	Letecká doprava
63.3	Cestovní kanceláře, průvodcovská činnost
64.2	Telekomunikace
70	Činnosti v oblasti nemovitostí (nákup, prodej, pronájem, správa, realitní agentury)
73.1	Výzkum a vývoj v oblasti přírodních a technických věd
74.1	Právní, daňové a podnikatelské poradenství; Účetnictví a jeho revize; Výzkum trhu a veřejného mínění; Správa cenných papírů
74.2	Architektonické a inženýrské poradenství a podobné technické služby
75	Veřejná správa; Obrana; Povinné sociální (kromě pojištění (kromě protipožární ochrany 75.25) a ostatních záchranářských prací)
80	Školství
85.1	Zdravotnictví

85.3	Sociální činnosti	
91	Činnosti organizací společenských	
92.2	Provoz rozhlasu a televize	
22.1	Vydavatelské činnosti	2,8
65	Peněžnictví	
66	Pojišťovnictví kromě povinného sociálního zabezpečení	
67	Činnosti související s úvěry a pojišťovnictvím	
72	Zpracování dat a související činnosti (poradenská činnost, opravy, databanky aj.)	
73.2	Výzkum a vývoj v oblasti humanitních, společenských věd a nauk o literatuře	
74.4	Reklamní činnosti	
74.81	Fotografické služby	
92.1	Výroba, půjčování a distribuce filmů a videa	
92.5	Činnosti knihoven, veřejných archivů (kromě muzeí a jiných kulturních zařízení (kromě 92.53) činnosti botanických a zoologických zahrad a přírodních rezervací)	
93.02	Kadeřnické a jiné služby pro ošetření těla (manikura, pedikura, kosmetické úkony)	
	Činnosti nezařazené do jiných sazbových skupin (s výjimkou skupiny "Ostatní ekonomické činnosti"), ve kterých se zejména pracuje s výbušninami, radioaktivními látkami, radonem, infekčním materiálem, jedy, činnosti ve velkých výškách nebo hloubkách	10,5
	Ostatní ekonomické činnosti	5,6

Příloha č. 2

Seznam nemocí z povolání

Kapitola I - Nemoci z povolání způsobené chemickými látkami

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
1.	Nemoc z olova nebo jeho sloučenin	K položkám č. 1. - 55.:
2.	Nemoc ze rtuti nebo jejích sloučenin	Nemoci vznikají při plnění pracovních nebo služebních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním (dále jen "při práci"), při němž je prokázána taková expozice uvedeným chemickým látkám, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci z povolání
3.	Nemoc z arzenu nebo jeho sloučenin	
4.	Nemoc z antimonu nebo jeho sloučenin	
5.	Nemoc z berylia nebo jeho sloučenin	
6.	Nemoc z kadmia nebo jeho sloučenin	
7.	Nemoc z chromu nebo jeho sloučenin	
8.	Nemoc z manganu nebo jeho sloučenin	
9.	Nemoc z niklu nebo jeho sloučenin	
10.	Nemoc z fosforu nebo jeho sloučenin	
11.	Nemoc z vanadu nebo jeho sloučenin	
12.	Nemoc z fluóru nebo jeho sloučenin	
13.	Nemoc z chlóru nebo jeho sloučenin	
14.	Nemoc z ostatních halogenů a jejích sloučenin	
15.	Nemoc ze zinku nebo jeho sloučenin	
16.	Nemoc z mědi nebo jejích sloučenin	
17.	Nemoc z oxidu uhelnatého	
18.	Nemoc z oxidů dusíku	
19.	Nemoc z oxidů síry	
20.	Nemoc z kyanovodíku nebo kyanidů	
21.	Nemoc z izokyanátů	
22.	Nemoc z fosgenu	

23.	Nemoc z boranů
24.	Nemoc ze sirouhlíku
25.	Nemoc ze sirovodíku a sulfidů
26.	Nemoc z amoniaku
27.	Nemoc z halogenovaných uhlovodíků
28.	Nemoc z alifatických nebo alicyklických uhlovodíků
29.	Nemoc z alkoholů
30.	Nemoc z glykolů
31.	Nemoc z éterů a ketonů
32.	Nemoc z formaldehydu a jiných alifatických aldehydů
33.	Nemoc z akrylonitrilu a jiných nitrilů
34.	Nemoc z alifatických nitroderivátů
35.	Nemoc z benzenu
36.	Nemoc z homologů benzenu
37.	Nemoc z naftalenu nebo jeho homologů
38.	Nemoc z vinylbenzenu nebo divinylbenzenu
39.	Nemoc z fenolů, jejich homologů nebo jejich halogenových derivátů
40.	Nemoc z aromatických nitro nebo amino sloučenin
41.	Nemoc z polychlorovaných bifenyľů, dibenzodioxinů a dibenzofuranů
42.	Nemoc z polycyklických kondenzovaných uhlovodíků
43.	Nemoc ze syntetických pyretroidů
44.	Nemoc z dipyridilů
45.	Nemoc z karbamátů
46.	Nemoc ze sloučenin kovů platinové skupiny
47.	Nemoc z thalia nebo jeho sloučenin

48.	Nemoc z barya nebo jeho sloučenin
49.	Nemoc ze sloučenin cínů
50.	Nemoc ze sloučenin selenu a teluru
51.	Nemoc z uranu nebo jeho sloučenin
52.	Nemoc z esterů kyseliny dusičné
53.	Nemoc z anorganických kyselin
54.	Nemoc z etylenoxidu a jiných oxiranů
55.	Nemoc z halogenových alkyleterů nebo aryleterů (bischlormetyler)

Kapitola II - Nemoci z povolání způsobené fyzikálními faktory

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
1.	Nemoc způsobená ionizujícím zářením	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice ionizujícímu záření, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
2.	Nemoc způsobená elektromagnetickým zářením	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice elektromagnetickému záření, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
3.	Zákal čočky způsobený tepelným zářením	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice tepelnému záření, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
4.	Porucha sluchu způsobená hlukem. U osob mladších 30 let při celkové ztrátě sluchu dosahující hranici 40 % dle Fowlera. U osob nad 30 let se hranice zvyšuje o 1 % za každé 2 roky věku. U osob nad 50 let celková ztráta sluchu dosahující hranici 50 % dle Fowlera.	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána nadměrná expozice hluku. Za nadměrnou se zpravidla pokládá taková expozice, při které ekvivalentní hladina hluku po běžnou dobu trvání pracovní směny překračuje 85 dB nebo špičková hladina frekvenčně neváženého akustického tlaku překračuje 200 Pa (140 dB)
5.	Nemoc způsobená atmosférickým tlakem	Nemoc vzniká při práci

a podtlakem		v prostředí atmosférického přetlaku nebo v podtlakových komorách
6.	Nemoci cév rukou při práci s vibrujícími nástroji a zařízeními. Objektivně prokázané zbělení nejméně čtyř článků prstů v chladu ověřené pletysmografickým vyšetřením nebo vazoparalytické stádium nemoci	K položkám č. 6. - 8.: Nemoci vznikají při práci s pneumatickým nářadím ručně ovládaným nebo při práci s vibrujícími nástroji s takovými hodnotami zrychlení vibrací, které jsou podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
7.	Nemoci periferních nervů horních končetin charakteru ischemických a úžinových neuropatií při práci s vibrujícími nástroji a zařízeními. Ischemické poškození n. mediani, n. ulnari nebo obou nervů, s klinickými iritačními a zánikovými příznaky a patologickým nálezem v EMG vyšetření, odpovídajícími nejméně středně těžké poruše. Poškození nervů horních končetin charakteru úžinového syndromu s klinickými iritačními a zánikovými příznaky a s patologickým nálezem v EMG vyšetření, odpovídajícími nejméně středně těžké poruše.	
8.	Nemoci kostí a kloubů rukou nebo zápěstí nebo loktů při práci s vibrujícími nástroji a zařízeními. Aseptické nekrózy zápěstních nebo záprstních kůstek nebo izolovaná artróza kloubů ručních, zápěstních nebo loketních, spojené se závažnou poruchou funkce vedoucí k výraznému omezení pracovní schopnosti.	
9.	Nemoci šlach, šlachových pochev nebo úponů nebo svalů nebo kloubů končetin z dlouhodobého nadměrného jednostranného přetěžování. Objektivními vyšetřovacími metodami potvrzené vleklé formy nemoci vedoucí k výraznému omezení pracovní schopnosti.	K položkám č. 9. - 10.: Nemoci vznikají při práci, při které jsou příslušné svalové skupiny nebo nervy přetěžovány natolik, že přetěžování nebo tlak, tah nebo torze je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
10.	Nemoci periferních nervů končetin charakteru úžinového syndromu z dlouhodobého nadměrného jednostranného přetěžování nebo z tlaku, tahu nebo torze, s klinickými iritačními a zánikovými příznaky a s patologickým nálezem v EMG vyšetření, odpovídajícími nejméně středně těžké poruše.	
11.	Nemoci tíhových váček z tlaku	Nemoci vznikají při práci vykonávané v takové pracovní poloze, při které dochází po převážnou část pracovní směny k tlaku na postiženou oblast

12.	Poškození menisku	Nemoc vzniká při práci vykonávané po převažující část pracovní směny v poloze v kleče a v podřepu
-----	-------------------	---

Kapitola III - Nemoci z povolání týkající se dýchacích cest, plic, pohrudnice a pobřišnice

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
1.	Pneumokoniózy způsobené prachem s obsahem volného krystalického oxidu křemičitého: silikóza, silikotuberkulóza, pneumokonióza uhlokopů a pneumokonióza uhlokopů ve spojení s tuberkulózou a) s typickými rtg znaky prašných změn od četnosti znaků p3, q2, r2 a výše a všechny formy komplikované pneumokoniózy (A, B, C) dle klasifikace ILO b) ve spojení s aktivní tuberkulózou (mykobakteriózou), rtg znaky prašných změn od četnosti znaků p1, q1, r1 a výše dle klasifikace ILO c) s přihlédnutím k dynamice vývoje, rtg znaky prašných změn od četnosti znaků p2, q1, r1 a výše dle klasifikace ILO	Nemoci vznikají při práci, u níž je prokázána taková expozice prachu s obsahem volného krystalického oxidu křemičitého, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
2.	Nemoci plic, pohrudnice nebo pobřišnice způsobené prachem azbestu: a) azbestóza, rtg znaky prašných změn od četnosti znaků s2, t2, u2 a výše dle klasifikace ILO b) hyalínóza pohrudnice s poruchou plicních funkcí c) mezoteliom pohrudnice nebo pobřišnice d) rakovina plic ve spojení s azbestózou nebo hyalínózou pleury	Nemoci vznikají při práci, u níž je prokázána taková expozice azbestu, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
3.	Pneumokonióza způsobená prachem při výrobě a zpracování tvrdokovů	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice prachu tvrdokovů, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci

4.	Pneumokonióza ze svařování, rtg znaky prášných změn od četnosti znaků p3, g2, r2 a výše dle klasifikace ILO	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice dýmům vznikajícím při svařování elektrickým obloukem, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
5.	Nemoci dýchacích cest a plic způsobené vdechováním kobaltu, cínu, barya, grafitu, gama oxidu hlinitého, berylia, antimonu nebo oxidu titaničitého	Nemoci vznikají při práci, u níž je prokázána taková expozice uvedeným chemickým látkám, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
6.	Rakovina plic z radioaktivních látek	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková inhalační expozice radioaktivním látkám, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
7.	Rakovina dýchacích cest a plic způsobená koksárenskými plyny	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice koksárenským plynům, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
8.	Rakovina sliznice nosní nebo vedlejších dutin nosních	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána taková expozice prachu dřeva, která je podle současných lékařských poznatků příčinou nemoci
9.	Exogenní alergická alveolitida	Nemoc vzniká při práci spojené s vdechováním prachu s antigenním a infekčním účinkem
10.	Astma bronchiální a alergická onemocnění horních cest dýchacích	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána expozice prachu nebo plyným látkám s alergizujícími nebo iritujícími účinky
11.	Bronchopulmonální nemoci způsobené prachem bavlny, lně, konopí, juty, sisalu nebo cukrové třtiny	Nemoc vzniká při práci, u níž je prokázána expozice uvedenému prachu

Kapitola IV - Nemoci z povolání kožní

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
---------	------------------	-----------------------------------

1.	Nemoci kůže způsobené fyzikálními, chemickými	Nemoci vznikají při práci,
----	---	----------------------------

nebo biologickými faktory

u níž se uvedené faktory
vyskytují a jsou podle
současných lékařských
poznatků příčinou nemoci

Kapitola V - Nemoci z povolání přenosné a parazitární

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
1.	Nemoci přenosné a parazitární	K položkám č. 1. - 2.:
2.	Nemoci přenosné ze zvířat na člověka buď přímo nebo prostřednictvím přenašečů	Nemoci vznikají při práci, u níž je prokázáno riziko nákazy
3.	Tropické nemoci přenosné a parazitární	Nemoci vznikají při práci v epidemiologicky obtížných oblastech s rizikem nákazy

Kapitola VI - Nemoci z povolání způsobené ostatními faktory a činiteli

Položka	Nemoc z povolání	Podmínky vzniku nemoci z povolání
1.	Těžká hyperkinetická dysfonie, uzlíky na hlasivkách, těžká nedomykavost hlasivek a těžká fonastenie, pokud jsou trvalé a znesnadňují výkon povolání kladoucího zvýšené nároky na hlas	Nemoci vznikají při práci spojené s vysokou profesionálně podmíněnou hlasovou námahou